

MARCIUS TIZENÖTÖDIKE

A magyar szabadság és demokrácia történeti és kulturális folyóirata

Alapítva 2010. október 11-én

2012/4 szám

Tartalom

Villám

- [Örkény István: Forгатókönyv](#)

Emlékezet

- [Örkény István: Levél a nézőhöz](#)
- [Egy hónapja mondták](#)
- [Nyolcvan éve írták](#)
- [Csáth Géza: Hamisság és igazság](#)
- [Széchenyi István: Hitel VI. Rész](#)
- [Ballai László: Egy mondat a bukott elnökről](#)

Délibáb

- [Örkény István: Forradalom](#)
- [Örkény István: Egyperces novellák](#)
- [Örkény István: Meddig él egy fa?](#)
- [Szerb Antal: Tengertánc](#)
- [Hunyady Sándor: Katasztrófa](#)
- [Csupor András: Mi lesz a végső búcsú, Anna?](#)
- [Babits Mihály: Húsvét előtt](#)
- [Kosztolányi Dezső: A bal lator](#)
- [Ady Endre: Nagy lopások bűne](#)
- [Ballai László: Forгатókönyvek](#)

Húrok

- [Ballai László: Kossuth-díj](#)
-

Villám

Örkény István: Forгатókönyv

– részlet –

...híveim nőttön-növő
táborában
szétszórtam mérges magvait
a reménynek
hogy a hatalom birtokában
én
a spicli a kártevő
az ellenforradalmár
a polgárháborúra bujtogató
én
majd megadom nekik
ami mindenkinek kijár
a rettegés nélküli élet
békeségét
a levegőt, melyet be lehet
lélegezni
a kimondott szót, amit nem kell
visszaszippantani
besúgók helyett barátokat
és hitet a törvényben
amely már nem ártatlanokra
sújt le
mint jelen esetben énrám...

Emlékezet

Örkény István: Levél a nézőhöz

– bevezetés a Tóték című drámához –

Albert Camus írja a Sziszüphosz mítoszában: „Az istenek arra ítélték Sziszüphoszt, hogy egy sziklát görgessen szüntelen a hegy tetejére, ahonnan a kő mindannyiszor visszagurult a saját súlyától. Ugy gondolták, s némi joggal, hogy nincs szörnyűbb büntetés, mint a haszontalan és reménytelen munka.”

Ebben az alvilági bűnhődőben látja Camus az abszurd hős típusát, akinek egész élete arra való csak, hogy semmit se vigyen véghez. Ő, amikor Sziszüphoszra gondol, mindig abban a helyzetben látja, amikor a szikla már legördült a csúcsról, s utána ereszkedik a síkságra, ahonnan újra föl kell majd hoznia. Mit érez Sziszüphosz leszállás közben? – kérdezi Camus. Néha a szikla az erősebb, s akkor a szomorúság elhatalmasodik szívében, de az is megeshet, hogy öröm tölti el. „A magaslatok felé törő küzdelem elég ahhoz, hogy megtöltse az emberi szívet.”

Én is sokszor gondolok Sziszüphoszra, különösen azóta, amióta megéltem a háborút, és megjártam a frontot. Odáig azonban csak a sorsával küzdő ember jelképét láttam benne, s ezt úgy értelmeztem, hogy a halál: a nehézkedési erő. A háború azonban, életem és gondolkodásom sorsfordulója, sok mindenre megtanított. Arra is, hogy a magyar sors mindig is tele volt sziszüphoszi helyzetekkel, korszakokkal, évszázadokkal, de annyira talán még soha, mint ebben a háborúban. Az a szikla, amelyet mi ott, a

Donnál hengergettünk, csak visszagurulhatott ott is, később is, ahányszor nekivetettük a vállunkat.

De én, az én Sziszüphoszomat, egészen másként láttam. Például, egészen más helyzetben. Nem a csúcsról lefelé indultában, mint Camus; én mindig a síkságon láttam, amikor a sziklának feszülve görgetni kezdi fölfelé.

Mit gondol ő akkor? Azt, hogy mire van ítélve, tudja. Gyötrődése hiábavaló, a szikla legurul majd, és újra meg újra legurul, az idők végeiglen. Ezt ő tudja, de hiába tudja. Az ember nem csak tapasztalat. Az esze ugyan azt mondja, hogy minden hiába, de ösztönei nem hallgatnak az észre. Ők azt súgják, hogy ez lesz az utolsó erőfeszítése, Sziszüphosz pedig bizakodva vág neki a meredélynek, újra meg újra, mindig csalódva, de mindig új erőre kapva.

Abban a paradoxonban élünk, hogy csak értelmünk veszi számba a ránk váró végzetet. Életösztönünk mást mond. Néha amannak szava győz, néha emezé. Ha a belátás, akkor az én Sziszüphoszom is szomorú, de ha az életösztön hangja az erősebb, akkor az én Sziszüphoszomnak is öröm tölti el a szívét.

Tót Lajos persze nem volt Korinthosz királya, hanem csak községi tűzoltó egy hegyvidéki községben. Ennélfogva sohasem sértette meg az isteneket. Hát akkor mi volt a bűne? Talán nem is volt bűne, legföljebb az, hogy abban a korban élt, amikor csupán egy választás volt: vagy lázadónak vagy Sziszüphosznak lehetett csak lenni.

A történelem sokféleképpen ismétli önmagát. Nem egy ilyen kor volt, sok tehát a Tótunk. Ha egy népet beletörődni tanít meg a sorsa, persze nehéz bűnösnek bélyegezni azt, aki a végkimerülésig folytatja a beletörődést. Még nehezebb elítélni éppen ezt a tűzoltót, hiszen eljön a perc, amikor azt mondja: nincs tovább és maga zúdítja le a sziklát a völgybe.

Igaz, a percet nem jól választotta meg: lázadása már hiábavaló, elkésett, esztelen. De ebben is miért ő a hibás? Vannak boldog népek: ők a jókor lázadók. Mi a nem jókor lázadók fajtája vagyunk.

Ha igaz, hogy életünk a remény és reménytelenség ingajátéka, akkor maga a létezés nem abszurd, csak azzá válhatik bizonyos helyzetekben, korszakokban, időpontokban. Amikor már reménytelenül cselekszünk, akkor az a cselekvés abszurd. Én azt vallom – és ezt példázzák a Tóték –, hogy az ember egyetlen kiútja a tett. Ezért „hagyom” gyilkolni is Tótot, pedig az a gyilkosság akkor már fölösleges és esztelen. Ilyen értelemben, a reménytelenség állapotában, Tót Lajos valóban „abszurd hőssé” lesz.

A félelem az a közeg, melyben ez a változás lejátszódik. A darab idillikus helyzetben kezdődik; úgy is mondhatnám, hogy Tót Lajos egy Toldi Miklós, akire a rettegés harangja borul. Persze az őrnagy is fél, de a terror forrása mindig a félelem, a félelem pedig mindig új félelmet szül, osztódni akar, mint az egysejtűek, tágulni, mint a gázok, fertőzni, mint a vírusok. Volt már ember, aki annyira tudott félni, hogy félelme egy nagy országot sodort a morális abszurditásba. Hogy vitte ezt végbe? Sokszor azt hiszem, ezt értelemmel meg se tudom magyarázni, hiszen lám, még egy Tót Lajossal is milyen nehéz elboldogulni, pedig ő igazán vértelen, névtelen „kisember”, akinek semmi hatalma, még esze sincs nagyon sok. De úgy látszik, hajlamunk van erre a fertőzésre. „Potenciálisan” az őrnagy és az áldozata vagyok egy személyben; jó lenne, ha nem kellene többé félelemben élni.

1943. január 13-án, a Don-kanyarban, elkezdett lefelé görögni az a szikla, mellyel a magyar hadsereg sziszüphoszi sorsa elvezetett.

Egy barátom, Cseres Tibor, aki ugyanezt megélte, kifejtette egyszer, hogy ezt a háborút magyar íróknak lehetetlen megírnia. Ebbe a gondolatba nem tudtam beletörődni. Hatvanezer ember fagyott meg ott, abban az aknatűzben, a jeges szélben, a hóban.

Az, hogy én élek, a valószínűségnek egészen kicsike töredéke csak. Talán ezért van az, hogy az ő telük, az ő sorsuk azóta sem hagyott megnyugodni. A Tóték nem róluk szól, vagy nemcsak róluk, sőt talán egészen másról, de én írás közben mégis mindig rájuk gondoltam. A legtöbben ülve fagytak meg, s ahogy ott ültek, márványba fagyott arccal, még most is hátamban érzem a tekintetüket.

© Ez a dokumentum a [Magyar Elektronikus Könyvtár](#)ból származik.

Egy hónapja mondták

„Nincs szükségünk számárvezetőre, és nem kérünk az idegenek kezünket irányítani akaró kéretlen segítségéből sem... [sic] – mondta Orbán Viktor Magyarország miniszterelnökéeként 2012. március 15-i ünnepi beszédében az új alkotmányról szólva. – Ismerve a kéretlen elvtársi segítség természetrajzát, azt felismerjük akkor is, ha nem váll-lapos egyenruhába, hanem jól szabott öltönybe bújjik [sic].”

„Azok, akik az Európai Uniót a Szovjetunióhoz hasonlítják, egyáltalán nem értik, mi az a demokrácia – reagált az Orbán-beszédre José Manuel Barroso az Európai Bizottság elnöke. – Ugyanígy nem értik azoknak az embereknek a fontos szerepét sem, akik megvédték a szabadságot és a demokráciát, és harcoltak értük.”

Nyolcvan éve írták

Babits Mihály: Három öreg

Illyés Gyula verse – A szerző kiadása - Fáy Dezső rajzaival

Amint újra olvasom – ebben a külön szép füzetkében, melyet a Fáy Dezső tollrajzai tarkítanak – az Illyés Gyula versét, úgy hat rám, hogy szinte a magaménak érzem: mintha minden sora már eleve ismerős, megmagyarázhatatlanul otthonos volna. S alig merem leírni, akárcsak a saját művemről kellene leírnom, milyen kedves nekem, mennyire élvezem minden szavát.

Aznap ismertem meg, amikor született. Sohasem felejttem el a borús téli délutánt, melyen a költő elhozta s fölolvasta. Izgatottan érkezett lakásomra, még nem ebédelt, egész délelőtt írt, s alig lehetett rábírní, hogy egyék valamit. Zsebében volt a lobogó, égető kézirat, melyre csak az imént tette az utolsó pontot. Már ott ültünk a feketekávés asztalnál, a sárgaernyős állólámpa körül. Már égett a szivarom, s a feleségem örök cigarettája. S a dohányfüstbe és kávégőzbe különös egyszerű, otthoníú falusi szavak vegyültek, egy kedves és lelkes fiatalember ajkairól szállva. Szerényen s kissé tétován kezdte a fölolvastást, mégis valami titkos büszkeség lázában, mint aki maga sincs tisztában műve értékével, vagy nem mer hinni benne, ámbár titkon és belülről nagyon is hisz és tisztában van.

– Vers ez egyáltalában? – kérdezte tünődve; noha már első szava félreismerhetetlen dallamossággal érezte az édes hazai ritmust. De ez a ritmus nagyon távol volt a megszokott gépies pattogástól, s valósággal bujkált: el-eltúnt és megint fölmerült a költemény első részén át, s igazán jó füle kellett hogy legyen annak, aki pontosan és következetesen kihallotta.

Ezernyolcszáznegyvennégytől

*Kilencszázhuszonnégyig élt,
Ferenc Józsefnél nagyobb volt ő
s e kor minden királyinál.*

Mint ahogy Arany János (mondhatnám azt is: Shakespeare) frissességet és erőt tudott szívni a ponyva megvetett klapanciáiból, ez a modern és nagyon kulturált fiatal költő is naiv és félszeg versezetek hangjait idézi, szinte a Hazai Vrai Jánosokra emlékeztetve olykor, hogy a félszeg forma meztelenségében annál láthatóbb legyen a mozdulat, az intim attitűd, mely egy jól fedő öltöny sablon-sziluettjében elveszne. A különös az, hogy milyen természetességgel tud visszatérni ehhez a primitív hanghoz, minden feltűnő szándékosság vagy affektáltság nélkül, körülbelül úgy, mint ahogy anyanyelvéhez tér vissza az ember, s bármily sok és gazdag idegen nyelveket tud, még mindig az anyanyelv áll legtermészetesebben a szájában. Mennyire különbözik ő azoktól a primitívkedőktől, akik épen primitív stílusukat mint egy újonnan tanult idegen nyelvet alkalmazzák! Neki nem kellett megtagadni önmagát, hogy ezekről az ősi és falusi dolgokról naiv és egyszerű nyelven beszéljen... Nagyapjáról beszél, két nagyapjáról s anyjának nagybátyjáról, gyermekora környezetéről s arról a házról, ahonnan az életnek indult, s naiv nyelve nem valami stilizált rekonstrukció, hanem a legtermészetesebb reális nyelv, ahogyan ezekről a dolgokról szólni lehet; nem tagad el s zár ki semmit, s igen jól megtűri a legmodernebb szavakat is, sőt néha éppen ilyen modern kultúrszavak alkalmazásával éri el azt a csupaszul naiv hatást, mely különös bájta ad neki.

*Templomban mióta emlékszem,
egyetlen egyszer sem volt,
ujtság sem járt a házhoz,
csak egy méhész folyóirat.*

Eleinte persze játék ez; a költő messziről jött haza, s még magával hozott valami távolságot, ami legfőképpen humorában nyilvánul; de hát nem a humor-e az önkényt adódó hangnem ott, ahol egy fiatalember a nagyapjáról beszél? A humor nagyon sokáig hiányzott líránkból, magával a realiztikus epikával együtt, melynek kísérő tónusa szeret lenni, a genréképpel, melyben Arany és Petőfi olyan nagyok voltak. Mint magát a magyar ú. n. népi verselést (amit Ady kora úgyszólván csak stilizálva és pasticheképpen mert alkalmazni), az Arany és Petőfi versformáit: úgy hozta vissza épen Illyés Gyula, Erdélyi Józseffel együtt, ez a két nagyszerű fiatal költő, a humort és epikát is a magyar versköltésbe, mikor mindez szinte már elavultnak látszott, vagy lesüllyedt a könnyű műfajba. Illyés humora azonban, amely különben is mindig lágy és gyöngéd, ebben a nagy versben hamar érzékenyülésbe fordul és epikája lírába. Amint a realiztikus részletek halmozódnak – mint főleg e paraszt-triptychon második részében –, amint a költőt sűrűbben és sűrűbben fogják körül gyermekkorának emlékei, a hang egyre érzelmesebbé és versszerűbbé válik; könnyek csillannak, költői hasonlatok röppennek föl lépten-nyomon; maga a versforma is megváltozik, a prózával kacérkodó szabadságok elmaradnak, s megjelenik az Illyés új lírájának legjellemzőbb versformája, az a kényelmes, intim alexandrin a ritkás és hanyag rímekkel, melyeknek sokszor oly kedves ízük van... Végre, a harmadik részben, a realiztikus részletfestés jóformán teljesen elapad, lírává olvadva, mint ahogy elapad a felforrt szesz, mely gőzzé és illatá válik. A vén beteg béres, aki kisöccsét írni tanítja, nem zsáner-alak többé, hanem lírai szimbólum: s nem hiába hasonlítja a költő a fiókait kiröpítő madárhoz. E kiröpítő megjelenésével maga a költemény is kiröpül, a líra tiszta magasságaiba:

*Azért kellett talán
dalolni száz holt parasztnak
és tűnődni szántás közben,
hogy egykor én megszólaljak.
Repüljetelek szavak,
kiáltsatok ti emlékek,
zúdulj föl nép, sustorogd szét,
a te nevedben beszélek.*

Ha a költemény közepe, realiztikus pepecselésével, múltat idéző melankóliájával, érzékenyülő humorával erősen Arany Jánost juttatja eszünkbe, akihez Illyés tudtán kívül is sokban közel áll: itt még a versforma is Petőfire emlékeztet, a Bolond Istók némely strofájára, s annál inkább a tartalom, mely a lázadás és népszabadság himnuszává emelkedik. Mint egy háromtétéles zenemű hangépületének egyes emeletei, oly biztos és ösztönös terv szerint követik és erősítik egymást e különböző tónusok, s oly észrevétlenül s mégis megállás nélkül száll folyton fölfelé a költemény belső zeneisége. A Három Öreget egészében bátran lehet zenei kompozíciónak tekinteni.

Úgy hallgattuk ezt a háromtétéles kompozíciót, egészen elbűvölve, ott a kávéasztal és a sárgaernyős állólámpa körül, mint akik tudják, hogy nem kis eseménynek kapják elsőül egyik legjelentékenyebb dokumentumát: s ez az esemény a magyar népi líra főnixének új megéledése. De örömöm és megilletődésem, amivel a költeményt köszöntöttem, nemcsak ennek az objektív irodalmi eseménynek szólt, hanem egészen személyes okoknak is; s ismétlem, ma sem tudok erről a szép versről teljesen elfogulatlanul és személyes asszociációk nélkül beszélni. Az Illyés otthona az enyém is; a tájat – melyet leírt – az egész scenáriát én is gyermekkoromból ismerem, alakjait más-más példányokban emlékeimből látom visszaneézni. Minden szava meghitt, nosztalgikus varázssal cseng a fülemben. S amint e költő otthona az enyém, nem idegen tőlem költői hitvallása és iránya sem. Noha nekem más úton kellett járnom, más tájakon kellett áthaladnom: a magyar líra eljövendő útját és kilátásait én is arrafelé sejtettem, amerre ő (Erdélyivel együtt) már-már megtalálni látszik. A mi korunk, az Adyé, sokban kényszerű és szükséges reakció volt az elposhadt és hamissá vált népiesség és magyarosság ellen. De régen rémlett már, formauntság ködén s izmusok útvesztőin keresztül, a magyar és népi formák feltámasztása s korszerűvé tétele mint legfőbb lehetőség, legnehezebb és legszükségesebb feladat. Sokat írtam erről, és sokat viaskodtam vele. Mily öröm tudni, hogy vannak fiatal új költők, akik ezt a feladatot már el is végezték! És ez több mint formai feladat. A nép versével a nép lelkéből jön be valami az irodalomba: nagyobb egyszerűség, nagyobb tisztaság, a „százados szelíd szegénység” szelleme. Ennek a szellemnek a költője Illyés, aki tud a népé lenni anélkül, hogy a kultúrát megtagadná, és a kultúráé anélkül, hogy a népet. Tud magasra szállni és lágy maradni s gyengéd; szeretetet és igazságot sugározni Dózsa seregében. Ideális forradalmár a régi és örök fajtából; megérdemelte volna, hogy kevésbé érzéketlen és értetlen korban szülessen.

Nyugat, 1932

Csáth Géza: Hamisság és igazság

– részletek –

Élt bennem a hit, hogy az ember – ha alapjában erkölcstelen lény és vérszopó, prédaéhes állat is – legalább kötelezőnek ismeri magára nézve, hogy a nagyvilág előtt az erkölcsösség külszínében jelenjen meg. Ebben a hitemben sajnos végképp csalódnom kellett. Ma már tudom, hogy bizonyos esetekben az emberek, ha nem is szívesen, de végképp felrúgják a látszatot is, ha arról van szó, hogy a zsebüket féltik... vagy ha becstelen bosszúállásra nyílik alkalom... avagy ha a kapzsiság és a mértéktelen hatalomvágy kergeti őket.

*

Megtanultam azt az alapvető igazságot, hogy a legtöbb ember ugyanilyen szisztéma szerint cselekszik. Aztán, ha van egy csipetnyi kis icipici hatalma: visszaél vele. Ha valakinek árthat: árt. Ha valakit bosszanthat: bosszant. Ha valakinek az útjába állhat: odaáll. Megtanultam, hogy ez az emberi ostobaság az, ami rosszabb és nagyobb ellenség, mint az, aki fegyverrel tör reád, mert ezt az utóbbit leütheted, amazt pedig nem. Megtanultam, hogy ez a széthúzó, romboló erő, ez a komizság, amelynek rugója az

önzés, helyesebben az öncsalásnak az a lehetősége, amelynek révén az illető elhiteti magával, hogy fontos, hatalmas, számottevő személyiség – ez az a belső ellenség, amely a felére és a negyedére csökkenti le a társas emberi tevékenység kifelé ható és érvényesülő erejét.

*

Nincs hazafi, aki fontosnak érezze, hogy hazája elmúlt hibáit takargassa. Mert ha fölismeri a hibát, és szereti a hazáját, akkor csak egy kötelezettsége lehet: a jövő érdekében kíméletlenül megmondani az igazságot.

*

Mindig megvettem és lenéztem azt az embert, aki nem szellemi fölényével, hanem büszke, rátarti, gógós vagy tartózkodó viselkedésével akar respektust kelteni.

*

Bizonyos körülmények között elmebeteggé válhat bárki.

*

Az ember, ugyebár, amikor kilépett az óvilági majmok sorából, otthagyta a természetet. Az agyveleje erős fejlődésnek indult. Ismeretlen módon olyan diszpozíciókat szerzett, amelyekkel az énné és a világnak a szemléletét egész új, mondjuk, magasabb dimenziókból végezhetette, mint azelőtt. Talán ez az új nézőpont rontotta meg az embereknek a pszichikai boldogságát.

*

Az önismeret bizonyos fokon túl bizonyos fajta embereknek egyenesen káros, terhes, kellemetlen.

*

Valami nagyon természetes és nagyon érthető vonás az bennünk, hogy a *nem természetes*, a rendkívüli felkelti kíváncsiságunkat, és izgat bennünket. Hiszen a fantázia a legszabadabb, legféltelenebb játéka, a mese is erre való. Szolgálni, kiszolgálni azt a vágyunkat, hogy a természet adott elemeit úgy kombináljuk, vagyis hogy a valóságot úgy rakjuk össze, hogy abból valami sohasem látott, valami meglepő származzék. Ez mulattató, nagyszerű és magasrendű játék, mert abba az illúzióba ringat bennünket, hogy alkottunk, teremtettünk.

*

Sohasem bocsátja meg érző és gondolkodó ember, hogy az agyvelejét hülyeségekkel tömjék tele, hogy a fiatal idegrendszerét és képzelőtehetségét a szent borzalmakkal és a túlvilágról szóló könyörtelen, undorítóan embertelen és természetellenes eszmékkel mérgezzék. Ez a mérreg ideig-óráig, de néha egész életre is vallásbolonddá teszi a gyerekeket. Hány nehéz, félig álmatlan éjszakát köszönhetünk mi szegény, könnyű álmú gyerekek az ördög, a pokol rikító, groteszk gondolatainak.

*

A katolicizmus és minden vallás ma már: formakérdés. De a formáknak lényeg nélkül nincs létjogosultságuk, mert veszélyesek a haladásra. Nagyon veszélyesek. Ezeket a formákat addig tűrjük, amíg a többség föl nem ismeri a veszedelmüket, akkor azután elpusztulnak. Ez az idő nincs messze. Ezt előre megjegyezzük.

*

Pap és katona: a szociális hibák hivatalnokai. Tökéletesen berendezett társadalom nélkülözi a katonát is, a papot is. A társadalom javításának első lépcsőjénél a militarizmus esik ki a szociális organizmusból mint fölösleges, holt szervezet, s csak azután a vallás.

Széchenyi István: Hitel VI. Rész

A magyar gazda ma nem viheti mezeit a lehető legmagasb virágzásra (folytatás)

A legelők, fajzás s birtokok el nem választása

mennyi negativa, sőt még positiva kárt szül, arról már a számosabb rész meg van győződve, hála az egeknek! S ha elosztások még legtöbb helyen végbe nem ment, igen természetes, mert vagy meg akarja az osztozó részek közt egyike a másikat csalni, ami az erősebbnek könnyebb, mint a gyengébbnek, vagy a princípium valósítása igen nehéz és szövevényes.

Mennél nagyobb a műveltség, annál több ágra oszlik minden tudomány, minden mesterség, s mennél jobban eloszlik, annál magasb lépcsőre emeltetik, mert minden ágán külön ember lévén, azt legnagyobb tökéletességre bírhatja. S csak azon földön lehet a gazda veritékiért megjutalmazva, melyen egyedül

maga s nem más „gazdálkodik”, melyen önmarhája legel csak, s nem minden bitang ront s tipródik.

Legyenek Smith és Young hamvai, kiknek halhatatlan munkáit – tudom – az olvasó ismeri, ezernyi áldással üdvözölve; az ő erős eszék s fáradhatlan vizsgálatik gyümölcse már hazánkban is lassan-lassan pirosodni s érni kezd. S így a birtokok elosztásáról se újat, se jobbat nem tudván mondani, s még a nálam lélekben sokkal tehetősb sem, mindenkit az említettek munkáira utasítok.

A céhek s limitatio feleslege

Majd minden monopólium egypár évre hasznos, s eggyel mással provideálja a sokaságot; de hosszabb időre minden hathatós közelömenetelnek legmagasb s -tetemesb gátja; úgy van a privilégiummal is. Bizonyos időre mind arra, ki bírja, mind az egészre nézve felette hasznos, örökre pedig nemcsak a közönségnek, de végre sokszor még annak is káros, ki vele fel van ruházva. Ezt paradoxnak látja sok, érzem, s igazán olyan is képleg; kár, hogy fel nem világosíthatom úgy, mint kívánnám, de egészen félre vezetne a felvett tárgytúl; azonban állításom megerősítése végett közbevetőleg azt mégsem hallgathatom el, hogy a magyar nemesember pénzt kölcsön rendszerint nem kap, midőn a városok fel sem is akarják mindazt venni, amivel kínálják! *Ami többek közt egy nagy haszna a privilégiumnak.*

A céhek örökké hátráltatják a természetények s mesterművek árainak egymás közti rendes arányát. A búzának köble felmegy 20 forintra – volt eset –, s vele a csizma ára is, és íme, leesik búzánk megint 5 forintra, de a csizma mind fenn lebeg, s csak lassan-lassan ereszkedik le, s tán éppen annak legnagyobb kárával, ki a céhek mellett leghevesebben kel ki.

A *limitadók* pedig, s kivált a hús limitadója annak oka, hogy mezei gazdaságunk egy sarkalatos talpköve béna, s így egy lábbal a levegőben áll. Igaz, hogy megszűnések egy s más kellemetlen, de csak ideig-óráig tartó következtetést szülne. Egy helyen sok is, más helyen pedig igenis ritka lenne a szabó, csizmadia, asztalos sat., de kivált mészáros. Itt megbüdösödne a hús, ott jó darabig nem is lehetne kapni, vagy csak igen drágán. Sok nagyérdemű úr nemritkán még vasárnap is halat enne hús helyett sat. S ezen zavar, tagadni nem lehet, eleinte igen kellemetlen volna, s tán hosszabb ideig is tarthatna; de végre a földesurakra, mint nemkülönben a parasztságra árasztna legnagyobb hasznot.

Minden változásra, legyen az legislegjózanabb, fog minden bizonnyal valami zavar – krízis – következni, s ezt kiállani mindenki nem akarja vagy nem tudja, s kétséget nem szenved, hogy az átváltozási időszakban minden rendetlenebbül forog, mint azelőtt, s hogy így azok, kik előre kombinálni nem tudnak, megijednek, s minekelőtte a szebb rend helyreállott volna, már a kezdettel fennhagynak, s magokat régi helyzetekben még jobban leszegeznek. A régen sínlődő azon fordulásban, melyet megint az élet felé teszen még rosszabbul vagy legalább fájdalmasabbul érzi magát, mint azelőtt. Azon birtok, mely jobb lábra tétetik, átváltozás idejében alig hoz jövedelmet, de legyen csak vagyonsbeli tehetség s békes túrés, rövid idő alatt sokszorozva téríti a kárt vissza. – De ha elegendő pénzbeli tehetség nincs, jó ideig szinte minden jövedelem nélkül ellehetni – ha belső csend nincs, bevárni azt, amit csak az idő hozhat meg –, s ha kivált nincs elég lelki függetlenség, egyenesen járni a cél felé, nehogy azok pletykái s mendemondái eltántorítsanak, kik mindenben találnak hibát, csak magokban nem, s csak mások iparkodásit tudják gátolni, míg magok semmit se képesek előállítani: akkor jobb mindent régi lábon hagyni; mint nemkülönben sokkal bölcsebb ahhoz való tulajdon nélkül semmi nagyobbat s komolyabbat nem kezdeni, hanem inkább kis körben s fény nélkül használni. Senki se kívánja egyébaránt, hogy a világ szcénáján ki-ki rollát játsszon.

A hús megállapított ára minden derekas hizlalást haszontalaná tesz, hol pedig a hizlalás haszontalan, ott a gazdaságnak sarkalatos talpköve hibázik. A jó hús nem drágább, mint a rossz, s így mért törekedne a gazda jobb húst állítani? A faggyúért? Az nem fogja mindég, s kivált, hol a mező szűk, s egyéb s jobb hasznát is vehetni a legelőnek, a hizlalót elégségesen jutalmazni; de hisz az is limitálva van, s nincs-e abban valami természetlenség, hogy valamely portéka jó és rossz minéműségében egyenlő árú legyen? Ami pedig a természettel összeütközik, ideig-óráig akármily fényes és jónak látszó következtetési lennének is, végre minden bizonnyal sikertelen marad; sőt többnyire kárt s veszedelmet szül.

S ugyan egyéb természetényinkre nézve micsoda következtetése lenne annak idő jártával, ha, teszem, a legjobb bor s legrosszabb, a legtisztább búza s konkolyos, a legszebb gyapjú s legdurvább sat. egyenlő

árú lenne? S mily szép industriót következtetne ily elrendelés! A hús dolgában pedig ne gondoljuk, hogy másképp van az eset, sőt ott tán a limitatio még sajnosb következéssű, mert egy helyett két rosszat okoz, ti. hogy azon gazda, ki jövedelmiben hizlalás nemléte miatt igen károsodik, élte folytában a legrosszabb húst is rágja pasztoralis hazájában! 1811-ik és 1816-ik esztendei szűk időkben, (amelyekben a Habsburg kormányzat leértékelte a pénzt, így a mészárosoknak nem volt kifizetődő a húskimérés – a szerk.) midőn a mészároscéhek teljességgel hust vagy nem vághattak vagy vágni nem akartak, éppen csak azzal segíthettek számos megyék magokon, hogy mindenkinek megengedték a húsárulást. Mért nem látjuk ezt minden időben így?

Ha egy gonddal vizsgáló utas hazánk földét bejárna – de nem kastélyról kastélyra, kúriáról kúriára, hanem minden protekció nélkül –, pedig ily utazás hasznos, mint nemkülönben oly házasság szerencsés, mely valódi s nem csak ünneplés s tánc közt lett ismerkedés következése, minden protekció nélkül, mondom, azon következést húzná testi táplálásunk tárgyairúl, hogy vagy igen kevéssel elégedünk be, vagy igen szegények vagyunk. Keveset kivéve, vendégfogadóinkban, korcsmáinkban igen alávaló húst, felettébb savanyú bort, szörnyű sovány baromfit s még ugyancsak rossz kenyeret találna. Ő természet szerint hazánkat földművelő tartománynak tartaná, mert még fabrika vagy manufaktúra nyomdokát se venné észre, s minden biztonnal így tudakolná a német kellert: „Úgy látszik, a legelő itt igen kevés és szűk, mert a hús oly sovány.” – „Korántsem, uram, itt 6 ezer holdnál több a legelő.” – „Lehet-e, az Istenért! 6 ezer hold!!! De a búza, rozs s ennek alja igen drága, ugye, mert a kenyér oly savanyú s alávaló, a nyomorult csibék pedig mintha éhen vesztek volna.” – „Éppen nem. Most, igaz, felment egy kicsinyt, de sehány esztendő előtt semmi ára sem volt, s csaknem megrothadott.” – „Es tán akkor is csak ily hitványok voltak baromfiai, mint most? Ez már furcsa. De a szőlő, tudom, nemigen érik meg, mert oly fanyar és zavaros a bor.” – „Sőt igenis korán érik, már szeptember végén szedik, s aztán annyi van, hogy el sem adhatni.” – „Már ez különös, s úgy látszik, valahol hibának kell lenni.”

S úgy látszik – s valóban, ha igen dicséretes, de itt helytelen hazaszeretet által magunkat csalni nem akarjuk –, az utazó igazat mond, s hogy mi, magyarok a szép ökröt inkább nézzük, mintsem esszük, s ha esszük is, nem idehaza, hanem Bécsben esszük.

Hogy mindent, amit természetünk, jutalmasan el is adhassunk, azt elérni bajos, de az is lehető, s majd annak idejében kifejtjük – de ha semmit sem adhatnánk is el, legyen legalább annyi eszünk, hogy mindenünk a tökéletesbhez legközelebbre járuljon.

Sohasem emeli fel az embert egy történet a lehető legmagasb megelégedésre, mint csak ritkán gázolja el egy csapással a sors egészen. A megelégedés, mint a meg nem elégedés, közönségesen sok kellemes benyomások s érzések sommája s viszont: egyenként véve, mint p. o. mindég rossz hússal élni, meg-vagy meg nem elégedésünkre alig van befolyások, de összesen és számosan véve az embert boldoggá vagy nyomorúvá tehetik. Rossz kenyérrel, savanyú borral, hitvány baromfival, kemény hússal élni több esztendőig, oly házban, melyben bűdös szag, számtalan szúnyog, bolha, csimasz, csótány s egér van, füstölög a kályha, közel éles haranghoz, munkás kovácshoz vagy oly udvarban, hol sok a kutya, szám nélkül a lúd, kacsa, tyúk, szűk csizma s nadrág, melyben nem léphetni, fogfájás, ostoba cseléd, süket szakács, sánta paripa, részeg kocsis, unalmasokkal társalkodás, szomszédban hegedű-trombita-tanuló, magyarul nem tudó hazafi sat. – ki élhetne soká ezen körülmények közt? S így bizony nem hiabavalóság a jó s porhanyú hús mindennapi használásunkra, ha egyébként a gazdát nem gyarapítná is.

Eleget kísér nálunk már gyermekkorában két huszár is, s minden tetteit magasztalja, mert így hópénze felemeltetését reméli, de el nem éri: ha csak ezer lépést tett is a kis gróf, jó gyaloglónak állítják; ha odahaza egy egzament adott, s szülei nagyobb hivatalban vannak, minden biztonnal eminens lesz; ha sok kísérővel atyja jószágira megy, ott már várják, s ő mindent csak ünnepi állapotban lát – s végre egészen kitanulván, azaz iskoláit végezvén, odahaza gróf N.-hez, báró M.-hez, onnan viceispán – s onnan F. urasághoz élettapasztalás végett utaz. Váltott lovakkal járja be a hazát; volt mindenütt, s mindenütt jól fogadták, s még nyaratszaka Füreden s Mehádián is mulatott, most pedig, minekutána Velencében s Monachiumban külföldi bölcselkedést lelteni hat hetet töltött, hivatalba lépett. S íme, ismeri a hazát, külföldöt, s angol parlamenttrúl, francia kamarákrúl szól, s azt fejtegeti hallgatóinak: miképp szegényedett el Gallia mezei gazdasága, s hogy romlik majd meg Britannia gőz- s egyéb erőművek által, ha-ha-ha! sat. Már ilyenek csak javát kóstolták honjoknak, a boldogok! S csak úgy ismerik, mint mi azokat ismérhetjük, kiket nagyvilágban csak legszebb köntösikben s csak oly pillantatokban láttunk, midőn a legtermészetesb ember is vagy valamely rollát játszani, vagy belsejét a sok fagy ellen, melyre talál, egészen elzárni kéntelen. S aztán ily felvilágosított s a velő közepéig kicsinosodott elmék perorálnak a limitatio, céhek s több ilyek szükségérúl: „Mátsutt jó lehet a limitatio eltörlése, hol több a népesedés, több a konzumens; legyen csak, ki egye sat., majd lesz hús – s most is hol lát az ember derekabb

göbolyt sat., mint nálunk.”

Makkbúl mindenütt tölgyfa lesz, habár egy hazában nagyobbra, másban kisebbre nő is; a ló csikaja csak ló marad, akárhol csikózzák is, ámbár itt derekabb, ott hitványabban tenyészik sat. Ugy éppen azon egy oknak akárhol hasonló következtetési vannak. S ha más országokban tapasztaljuk, mily nagy hasznot következett a céhek, de kivált a limitatio megszűnése, ne kételkedjünk, hogy idehaza is áldott következtetéseket ne szüljön, s annál bizonyosabban, mert Hollandia, Britannia, Németország s honunk közt oly különbség se éghajlatra, se életmódra nincs, mint teszem Grönlandig s a Jóremény-foka közt. Mi a keresztény vallás s józanabb filozófia által Európában, melynek hossza s széle oly csekély, inkább csak egy famíliabeliek vagyunk. Ami pedig a jó magyar göbolyt illeti, az egy igaz kövér angol ökörhöz hasonlítva csak olyan, mintha pályára készítettetett volna el! (azaz: olyan sovány – a szerk.)

Hogy a céhek s limitatio megszűnése nagy hasznot hajtana, s igen könnyen eszközölhető is, kételkedni nem lehet; s ha kételkednek is néhányan, kik a dologhoz érthetnének, s magyar hazánkat s a külföldet jobban ismerik, mintsem fentebb említett mágnásunk, minden bizonnyal olyanok fognak az új szisztémában eszközölhetetlen, a természet- s jó renddel meg nem egyeztethető képzelgéseket találni, kik a mellesleg ártatlan jövedelmek baráti, melyek se nem mezőből, se nem manufaktúrákból kerülnek, hanem egy kézből másikba csúsznak; vagy kik mostani helyzetetések miatt a középszerű hús javát eszik, s csak oly áron szeretik fizetni a jót, mint szegény ember a csontot fizetni kéntelen. S ily igazságszeretők vannak többnyire a józan újítás ellen s minden előmenetel útjában.

A robot vagy szakmány

létele még nagyobb figyelmet érdemel, s azon kárt, mely belőle háramlik, éppen oly bajosan tagadhatni, mint azt, hogy $2 * 2 = 4$. 60 ezer robot egy esztendőben szintazon munkát viszi végbe, melyet 20 ezer napszámmal könnyen el lehetne végezni. S ki nem tapasztalta, ki robotban is s béresek által, de kivált kontraktus szerint dolgoztatott, hogy azon munkát, melyet egy egész helyes jobbágy rossz ekéjével, filigrán szekerével, gyenge marhájával 52 nap, vagy ügyetlen cselédje s gyenge korú gyermeki által 104 nap tud végezni, maga béresivel, jó szerszámmal s erős marhával vagy kontraktus szerint a mondott idő egyharmad része alatt nem vihette volna végbe! A manipuláns gazda sohasem tudja ott, hol robottal dolgoztat a munka s erő közt forgó helyes aránylatot feltalálni; s vagy igen sok, vagy igen kevés munkást rendel; vagy ha eltalálná is az igazi idomatot, előre nem látható eset következtetésében sokszor vagy igen sokan, vagy igen kevesen állnak ki a munkára, s így az uraság dolga (a robot – a szerk.) – a gazda keményebb vagy szelídebb karaktere hozzájárultával sok helyen gyakorta vagy elkeseredve, vagy nevetve vitetik végbe. S már ha egy véghatárnak lenni kell, hála, hogy jobbára henylve s időpazarolva vitetik, mintsem hogy a parasztság, mely a haza legszámosb s így legfőbb tekintetre méltó része, véres verítéke által eszközöltessék az itt-amott szebbnek látszó művelés. Igaz, a henylő s rest mezei gazda sorsa, ha másképp vidám s tetszetes is, ami egyébaránt nem hévmértéke a szerencsének, többnyire olyan szokott lenni, mint a tücsöké, mely nyáron danol s télen koplal – de ellenben se bot, se vessző nem hozott még egy országot is virulásra, s csak halvány s rossz illatú virágokat természet a kényszerítve dolgozó kéz. S akárki mit mond, csak azon társaságbeli szabadság, mely mindenkinek helyzetése szerint igazait s terheit kiszabja, emelheti fel az egészet legdicőbb pontra; s kit a sors alacsony helyzetbe tett, hol kézi munka által teljesítheti be célját, az ne vesztegessen óráit hiába, hanem állhatatos munka legyen foglalatossága, de arra ösztöne s vágyódása is legyen. S azon okoskodó, ki éretlen filantrópiái érzésből a parasztgazda vállairól le akarja venni a munka terhét, szerencséjére nem tesz több jót, mint az, ki őtől minden szebb örömet, mely önbecs- s lelki függetlenségre van oltva, el akar tiltani.

Unalom a rosszra hajló embert rosszá, jóra hajlót boldogtalanná teszi, s valóban szánakozásra méltó, kinek az életben dolga nincs. Nem az tesz igazán jót embertársival, ki őket, már mikor elnyomorultak, Rumfordi-levesekkel (Rumford angol katonatiszt által bevezetett olcsó, tápláló ingyenleves – a szerk.) tartogatja, hanem aki úgy intézi dolgaikat, hogy tönkre ne juthassanak, s magok tudják munkásságik által elejét venni jövőendő elaljasodásoknak. Fáradjon a szántóvető ember még jobban, mint most fárad, de nyugta s jutalma is szebb legyen. Most a magyar paraszt szeméire sokszor vetett restségének oka, ha annak legbelsőbb velejére ereszkedünk, többnyire nem egyéb – ámbár mindenféle álorcát vesz magára –, mint a bizonytalanság, s gyarapodhatásáról kétségbeesés.

Éppen úgy nem lehet soha azon gazdaságbeli tiszt oly serény, kinek jutalma mindég egy, akár fárad, akár henyél, mint aki becsületes úton állhatatos munkásságának hasznát is érheti. Ami pedig a kézi munka veszteségét illeti, mely iszonyú az minden esztendőben! Megengedem, hogy számolásom hibás, s hogy robot által kétharmad rész munka nem vész el, mert gyenge korúak is mennek robotba, s azok ellen meglett idejű béreseket számlálhatnánk. Vegyünk azért számításunkban csak egyharmadnyi veszteséget, s hogy annyi elvesz, tán még az se tagadná, ki a robot feltalálója volt. Vegyük továbbá számba az 52 vasárnapot, a sok ünnepet, búcsút, vásárt, rossz időt, katonák körül jobbára elfecsérlett erőt sat., s azt fogjuk következtetni, hogy nem annyira gépesedésünk csekély, hanem szisztémánk hiányos; hogy nem azért fedi posvány s díszteleníti sivatag a hazát, mert nincs ember, nincs kéz, hanem azért, mert annyi munka foganatlan vész el. Hát még az ingyen úticsinálásnál, melyre gyakran 4-5 mérföldről hajtatik az adózó nép, és sokszor más 4-5 mérföldről visz egy dézsma kövecset sat. – mennyit vesz a közgyarapodás! Egy berekszárításnál próba tétetvén az világosodott ki, hogy azon kiállított munkások, kik végrevitt ásások szerint fizettettek, tizenháromszor annyit dolgoztak, mint kik ingyen kínszerítették munkára.

Senki sem akarja azt, hogy a munkáló ember ne nyugodjon – hisz mért fárad egyébért, mint testi s lelki csend végett; sem azt, hogy vasárnap s ünnep ne legyen, mert meg kell adni lélekisméretesen, ami Istené; senki, hogy búcsú, vásár s más alkalommal a jobbágy ne vigadjon sat. – de azt a természet úgy kívánja meg, mint a józan belátás, hogy ha kiáll dolgára, azt emberül vigye is véghez. Már ha csak a robot által okozott harmadrész veszteséget vesszük is fel, 30 millió napszámnál, mely minden esztendőben szolgáltatik hazánkban, 10 millió vész el! És ha ezen erő el nem veszne, s ésszel lenne javításra fordítva, ugyan mit állítana elő csak 30 esztendő forgása alatt is!

„Munka, munka a nemzeti gazdaság talpköve!” – Így áll elő sok, dicséretes hévvel Say, Ricardo, Malthus, Sismondi neveire támogatva. Holott nem a munka, hanem *a jól elrendelt munka*, szóval az ész a nemzeti gazdaság talpköve. Ha 1830-ban minden erőmet legnagyobb serénység- s állhatatossággal arra fordítom, hogy egy nagy gödröt ássak, s azt 1831-ben megint betöltöm s úgy tovább, akkor munkámat egészen hiába vesztetem; ha ellenben úgy tudnám elrendelni, hogy embereim csak egy lépést se tegyenek haszon nélkül, akkor minden munkám nyereség lenne. Ezen véghatárok közötti járás – az idő viszontagsági, vásár szerencsési, egyéb veszélyek hozzájárulásával – határozzák el a munka nagyobb vagy kisebb hasznát, s hogy ki ásott mélyebb vagy kisebb gödröt. A holland s angol gazdák csak kis gödröt ásnak; mi meg igen mélyeket ásogatunk, s aztán megint betöltögetjük: azaz náluk igen kevés munka vesz haszontalan, nálunk pedig nagy a munkapazarlás.

És mi, kik másokban kötelességek teljesítését jobban meg nem kívánjuk, mint magunk végbevinni tudnók – valjon, ha parasztok volnánk, dolgoznánk-e robotban oly jobbra s balra nem tekintő szorgalommal, mint ha valamely bizonyos pénzért folytatnók munkánkat, melyet tetszésünk szerint hat vagy tizenhat nap alatt végezhetnénk? Dolgoznánk-e oly veritékkel másoknak, mint magunknak? Tegyük csak személyünket más helyibe, mert csak úgy ítélnék józanon, igazságosan, s ne gondoljuk, hogy az embert ki lehessen természetéből s gyarlóságiból vetkeztetni.

Hogy egyben-másban tett jobb rendünk szép gyümölcsöket hozott már, lehet-e azon kételkedni? Alföldön hány birtok nem áll, ahhoz képest, amilyen volt, oly vígan ma, mintha halálból támadott volna fel? Mily kevés esztendeje, hogy H[aruckern] azon szép és hasznos jószágok helyett (Haruckern János György hadiszállító 1719-ben fizetségül a Békés megyei kincstári birtokokat vagy a budai meleg vizű malmot kötötte ki. A török hódoltság alatt elnéptelenedett megyényi földterület jövedelme akkor még csak egy közepes maloméval ért fel – a szerk.), melyek ma több nemzetségnek Selmec- s Körnöcnél külön aranybányái, inkább a budai malmot vette volna át? S ha nagyról kicsinyre okoskodunk, a rendes felosztásnak haszna szembe tűnik, ha több birtokost tekintünk, kik apjuk jószágiban osztoztak, s most az idők mostohasága mellett mégis jóval nagyobb jövedelmek van egyes osztalékrészből, mint eleiknek valaha az egészből volt. S így, ha előre mehettünk a mezei gazdaságban eddig, mért nem mehettünk utóbb is? Hisz tán a tökéletesség pontján csak nem vagyunk még?

Az egyetértés, hitel lábra állítása, birtok elosztása, céhek s limitációk eltörlése következtében volna mit dolgozni a parasztgazdának, úgy, hogy robotolás helyett nem volna szükség a kék eget csudálni, kivált, ha a dézsma megszűnne.

Young, ki a józanabb mezei gazdaság apostola, azt mondja: „a mezei gazdaság megrontására a dézsmánál sikeresbet kitalálni nem lehetett”. – Mennél jobban iparkodik a jobbágy, annál jobban büntetetik, mert mennél többet termeszt, annál többet kell adnia sat. Hogy megijed most sok, óhajtásomnak tán valahai teljesedése s dézsmája elmaradása miatt! Pedig kár, mert éppen az, ki attúl elesne, más kútfőkből annyi hasznot merítne, hogy azon időt, melyben neki dézsmáltak, soha többé vissza nem kívánná. Tekintsük Britannia legnagyobb részét, nézzük Gallját, Mecklenburgot sat., s vizsgáljuk, milyen volt dézsma alatt, s milyen most a mezők állapotja? Es ha egy bizonyos gazdaságbeli mód valahol temérdek hasznot hajt, mért nem hajtana másutt is szinte nagyot, ha a körülállások egy és más helyen nemigen különbözök; s mi igen nagy különbség van Gallia és honunk közt? – Az, hogy azt két oldalán tenger környezi? A mi földünk ellenben jobb, és ezen hiányt helyreüti. – Kereskedési fekvése helyesb? Most már akadályt az emberi ész s akarát nem ismer. – Hogy kormányunk más? S hát urunk hátráltatja-e előmenetelünket, gyarapodásunkat? – S így bátran elfogadhatjuk azt, aminek másutt annyi sikere van.

S ugyan mostani szisztémánk oly helyes-e, hogy abban megmaradni kívánhatnánk? Hol nyújt birtok kevesebb tiszta jövedelmet, mint nálunk? Vám s egyéb terh fekszik rajtunk, igaz; de hát más tartományokban a terh nem sokkal súlyosabb-e még?

Van, nem tagadhatni, nálunk is dús, de mennyi jószágból, mily kiterjedésű földekből kerül ki a jövedelem? 2 ezer, 3 ezer hold *allodiumot* hány bír köztünk, s mily szegény legény mégis mindamelllett? Másutt minden adó s terhek lerovása után is oly jószágból két- vagy hárommnyi haszon maradna a birtokos kezei közt. Ha külföldi nem oly gazdag, mint mi, oka ennek nem az, hogy az ő egy hold földje kevesebb tiszta nyereséget hozna, mint nálunk egy hold föld; hanem hogy nálunk számos az 50 ezer, 100 ezer, 200 ezer holdnyi birtokos, mint őnálak, s így kevesebb ember közt van a kincs.

Sok azt gondolja, hogy a földesúr jobbágya ellenében úgy áll, mint két kártyás egymás ellen, kiknek egyedül egyike nyer, s éppen csak annyit nyerhet, mennyit a másika vesz. Ezen hibás előítélet többnyire mindenütt a két felekezet közt annyi hiedelmetlenséget szül, hogy földesúr s jobbágy közt barátságos egyezés hazánkba valóban csuda. Józanabb ezen balvéleményt letenni, s inkább egyetértni, s hol látjuk, a jó példát követni; mert talpigazság: hogy a természethez közelebb járó rendelkezések által mind birtokos, mind szántóvető határtalanul jobban bírhatná magát. Jobb, ha igazán gazdagok vagyunk, mint ha azoknak tartatunk; jobban cselekszünk, ha belül van köntösünk bélelve s nem kívül nyusztal prémezve, s mi tudjuk, hogy nem fázunk, mint ha mások hinnék csak, be melegünk van. Nem ér semmit azon rossz szagú tömjén, mely csak nemesi születésünk illatját terjesztgeti; hasznosb – ha szebb oldaliról nem is tennénk említést – inkább a szó méltóbb értelmében nemeseknek lennünk; minthogy nem ér annyit nemesi virtualitás, mint kereskedő készpénze – s nemritkán piciny s nemtelen ember lakja a palotát, midőn a nagy s nemes pénzért dolgozik. A világ évráziból azt tanuljuk, hogy a jobb, engedőbb s szelídebb földesúr mindég legvagyonosb s legboldogabb birtokos is.

A szerencsének úgy vannak törvényarányai, mint a szépnek s ízlésnek. Azért, mert mindenki önszíveltjét nézi legingerűbb- s legszebbnek, mégis csak egy Hébe, egy Venus van. És azért, mert egynek legégőbb öröme neszmélyiben s egriben, másnak pedig vitnyédiben s kóspallagiban van rejtve, mégsem lakik a szerencse se borban, se dohányfüstben. S így azon okból, mert emennek privilégiumi s praerogatívái (itt előjogai – a szerk.) vannak, amannak pedig nincsenek, még nem az foly, hogy az első szerencsés, a másik nem sat., hanem hogy mindenki különös úton, melyet helyzetéhez képest a sors tágasbra, simábbra vagy szűkebbre, göröngyesbre tűzött ki, találhatja csak fel a szerencsét vagy legalább annak szelídebb rokonát, a megelégedést. Már a magyar nemes ezen szeretetreméltó házitársat – csekély tapasztalásom s ítéletem szerint – legbizonyosabban találja fel a hú jobbágyság, előre törekedő hazafiság s minden *földije* magasb felemelésére magánerőt vevő eszközlésekben s áldozatokban. – Ezek fejtik ki a mesterséget, művészetet, tudományt, ezek nevelik a becsületet, polgári erényt itthon; s hoznak dicséretet s hírt a magyarra odakünn. – És ugyan mily szomorú utakon keresik a megelégedést sokan, s a világ minden kecséi és varázsai közt hánynak nem egyéb élete, mint iszonyú üresség vagy fel nem ébredt plántalétel? A magyar szívet semmi sem töltheti tökéletesen bé, mint az igazán nagy, nemes és szép! – S nem érzitek-é ennek igazát, honunk sehány nem hűtelen, de csak elbódult fiai?

Becseseb azon föld, melyen sok a burján, sok a vadóc, annál, melyen semmi sincs; s jobb azon fiú, ki véthet, ki hibázhat, mint aki még rossz se lehet, s jósága nem különb, mint a fogatlan eb szelídsége. S boldog a magyar nemzet, hogy testi s lelki erő éleszti fiait! Mindennel bővelkedik a haza, csak vagy nem tudjuk becsülni, amit bírunk, vagy el van rejtve a kincs, s nem mozog az élet elég gyorsan, állhatatosan

s úgy, mint kellene.

Hány szép tálentom fénylik maga kis körében, mert mi nem keressük fel; s hány nagy érdemű él elfelejtve s koszorútlan, mint idegen önhazafiai közt! S mennyi előtüntetésre való erő, mennyi élesztő fekszik a föld gyomrában, mely csak kezeinket várja!

Azonban végezzük a szakaszt ezen jó szándékú kis tanáccsal; hogy ki-ki, ha praktikus jó gazda nevét méltán akarja viselni, *jövedelménél kevesebbet költsön*. Legyen egyébaránt akár váltó, akár háromkalkatúrás (háromnyomásos – a szerk.), méneses vagy birkás gazda, velem akár kezét fogjon, akár ellenem keljen ki – az egyetértést, hitelt, legelőt osztását hiábavalóságoknak, a céheket, limitációt, robotot, dézsmát ellenben igen fontosnak tartsa is – mindegy; mert *valódi nyereség* a gazdaság filozófiája.

Ily elavult recipére az olvasó nem volt elkészülve, ugye? S valamely új angol metódust várt tőlem, de én megvallom, hogy jobbat még eddig ennél se lelhettem.

Ballai László: Egy mondat a bukott elnökről

Sokan szereztek doktori címet úgy, mint ő, de csak kevés féltudós okozott több kárt a magyar demokráciának, mint ő.

Délibáb

Örkény István: Forradalom

Ebédnél kezdődött a baj, amikor Olaj kezéből kiesett a kés, és kivételesen nem nyelével, hanem hegyével esett a kőpadlóra. Elnyújtott, hosszú zizzenést hallatott, mint a csorba hangvilla; hangja idegtépően vibrált az asztal alól, végigfutott a gerincen, és az agyba kergette a vért. Kamilla föl pattant és visitott egy vérfagyasztót, de az ápoló rá se hederített, a kerti ágyásokat nézte az ablakból, és az ágyások közt egy rigót. Ezek – gondolta – csak visítoznak, de máskülönben nincs velük baj. A rigó ugrált, örült az életnek, az ápoló nézte, s örült a veszélytelen beosztásnak.

– Foglaljon helyet! – szólt rá Kamillára Olaj. – Mire való ez a visítozás?

Nem szerette a lármát. Jogász volt, amikor kitört a háború, és egy gránátnyomás billentette ki az egyenesből. Azóta mindentől borzadt, ami golyók füttyülésére, gránátok sívítására emlékeztette. Kamilla viszont azt nem bírta elviselni, ha csillapították; most is remegni kezdett a szája, szeme kidülledt, fölkapta a padlóról a kést, és egy boldog sikollyal beledöfte az ápoló lapockájába.

A kés, az előírás szerint, tompa volt ugyan, de a tompa kés is kés. Amikor az ápoló hang nélkül előrebukott, mindnyájan fölugrottak az asztaltól.

Ami ezután következett, úgyszólván magától ment. Az ápolótól elvették a kulcsokat. Kinyitották az ajtókat, egyiket a másik után, osztályról osztályra haladva. A föl pattanó ajtókon, mintha ott várakoztak volna mögöttük, csak úgy tódultak kifelé a betegek. Dobogó lépések, kiáltások visszhangzottak a folyosón. „No még egyet! No még egyet!” – kiabálta a szkizofréniás Héring, ha egy ápoló vagy orvos került elő valahonnan; zihálva, egy zongoraszékkal a kezében rontott neki, és úgy csapta agyon őket, mint a falon a legyeket.

Akit a zárt ajtók mögül kiszabadítottak, csatlakozott a tömeghez. Volt, aki zuhany alól jött, és víztől csepegvé, pőrén követte őket; volt, akit elkábítottak, s most félig hunyt szemmel, tántorogva jött, álmában. Korec, akit nappal a rémek hajszoltak, éjjel pedig búskomorság gyötört, e túlfűtött percekben páratlanul életrevalónak bizonyult.

– Így nem mehetünk az utcára! – kiáltotta. – Fel kell törni a ruhatárt!

Feltörték a ruhatárt, és válogatás nélkül kapták magukra a ruhákat, ahogy jött. Olaj rózsaszínű flamingókkal díszített, női pongyolába bújt, és tűzoltósíkokat csapott a fejére, Korec reverendát öltött, és – merész ízléssel – strucctollas kalapot keresett hozzá. Kamilla egy tábornok köpenyére lelt, esernyőt kötött a derekára, fejdíszül pedig rókamálás kucsmát választott, amilyent a máramarosi ószeresek viselnek. Szerencsére óriási volt a választék, s így még e kapkodásban, sietségben is sikerült mutatósan felöltözködniük. A főorvost, aki váratlanul előkerült, bepofozták a női illemhelyre, és rázárták az ajtót.

Leözönlöttek az udvarra. Széles jókedvükben már nem tudták, mit csináljanak; Kamilla a kardját forgatta, Rudolf császár a lengyel himnuszt énekelte gyermekhangon, Mohamet négykézláb mászkált, és fejével a feneküket bökdöste.

Ekkor Korec kiállt a kapu elé, és imponáló eréllyel rájuk kiabált:

– Ne lopjuk a napot! Sorakozó!

A megrémült kapus kinyitotta a vaskaput, és tisztelgett. A bal szárnyépületből kihallatszott az illemhelyre zárt főorvos üvöltözése, amikor ők már kitódultak az utcára.

Olaj lépkedett az élükön, egyedül, mögötte Korec és Kamilla, és aztán a tömeg, teljes összevisszaságban. Héring, a legkövérebb, az oszlop végén futkosott, és zihálva próbálta őket megállásra bírni. „Vesztünkbe rohanunk – könyörgött –, ha nem szervezzük meg a dolgot!” Szervezésre azonban nem is volt szükség. A tömeg az ösztönére hallgat; most is akadtak egyesek, akik taxit kerítettek, és odakiáltották Olajnak:

– A Belvárosban találkozunk!

S már száguldottak is, hogy sorra vegyék a nagy állami tébolydákat, a kórházak elmeosztályait s az előkelő idegszanatóriumokat. Mindenütt kitérték a kapukat, feltörték az ajtókat, s már indult is a népözön a Belváros irányában. Mi szükség lett volna szervezésre? Sokan, akik csak házi ápolásra szorultak, mit sem tudtak az egész mozgolódásról, de egyszerre föl kapták a fejüket, kikászálódtak a karosszékéből, sárcipőt húztak, és verdeső cimpákkal, szimatolva, lobos szemmel meneteltek a város központja felé. Tömegével jöttek a kertvárosokból, sőt vidékről is a menetrendszerű gyorsal. A tehetősebbek, akik a család jóvoltából külföldi fürdőhelyeken gyógyították magukat, hirtelen megtorpantak a San Remó-i vagy gräfenbergi sétányon, félrehajtották fejüket, mintha valami távoli neszre fülelnének, aztán hanyatt-homlok rohantak a legközelebbi utazási irodába. A felkelés hírszolgálat nemcsak megbízható, hanem olcsó is volt.

A Belvárosba Olaj érkezett elsőnek. Héring egy nyitott társzekeret rekvirált, amin a vágómarhát szállítják a Közvágóhídra; ezen járták be az utcákat, ahol a járókelők összeszaladtak, röhögtek, és hangos megjegyzéseket tettek rájuk. Olaj nem sokat törődött ezzel; emelt fővel, keresztbe font karral szemlélte a gyülekező csoportokat. Egy idő múlva intett Mohametnek, hogy szórja a kanálisba a konfettit; ettől, amint az várható volt, elment a csócselék kedve a nevetéstől.

– Mi lesz a muzsikával? – érdeklődött Olaj.

Ez Héring dolga volt, aki tüstént útnak indult, s kijelentette, hogy kizárólag önálló hangversenyeken szereplő muzsikuskok vagy legalábbis aktív zenetanárok kaphatnak helyet a zenekarban.

Ahogy ők sokasodtak, úgy nőtt körülöttük a tömeg. Előkerültek az újságírók, de Olaj, akire valósággal záporoztak a kérdések, csak ennyit válaszolt:

– Egyelőre nincs mit mondanom – de úgy, hogy ettől rögtön tágulni kezdtek a skriblerek, és a hátukon számkázott a hideg.

Az igazat megvallva, se Olaj, se a mindig felhőkben járó Kamilla se merete remélni, hogy ekkora visszhangja lesz a megmozdulásnak. Az utcák – megannyi tölcser, mely nyílásával a város központja felé nézett – öntötték a tömeget. Mindenünnen jöttek, egyre újak, kiapadhatatlanul. A járókelőknek most már nem volt nevetnéjük. Valaki kihívta a rendőrséget, jött is két riadóautó, aztán még három, még hét, de ezeket valósággal felszippantotta a tömeg, mely egyszerre száz karral nyúlt a rendőrökért, előbb a kardot, aztán a gumibotot szedték el tőlük, utoljára az egyenruhát. Le se kászálódtak a riadóautókról, csak ültek, dideregve, tenyerükkel szemérmüket takarva, rémült szemmel, aztán az egyik, akinek a félelemtől egészen lila lett a szája, azt hebegte:

– Éljen Olaj!

Így kezdődött a tánc.

De közben is nőttön-nőtt a tömeg. Jöttek a nem köz-, csak önvészélyesek, a félbolondok, a szelíd hülyék; jöttek az eszelősök, az agyalágyultak, a kelekótyák. Jöttek a bogarasok, a félküllősök, a bélyeggyűjtők, a zavaros agyú feltalálók, a kisiklott zsenik. Jöttek a járda szélén járók és azok, akik pénteken nem ülnek vonatra. Akik alig várják, hogy egyszer a szemük láttára kiugorjék valaki az ablakon, és akik szívükön viselik a haza sorsát, de ütik-verik a gyerekeiket. Aztán azok jöttek, akiket félretoltak, leköpdöstek, víz alá nyomtak, kiröhögtek; és mindjárt utánuk a józanok és egészségesek. Bánatos zongorahangolók jöttek rúdra fűzött kaktuszokat lengetve; sintérek örökméccsel a kezükben, rideg lelkületű bankigazgatók hárfázva. Petárdákkal jöttek a pártában maradt postáskisasszonyok, eljöttek a politikusok is óriási olajfestményeket hordozva, melyeken nyugvóféltben a nap, s egy anya az ölében ringatja gyermekét. Lihegve jöttek, borzas fővel, verejtékben úszva; tolták, lökték, egymásba préselték egymást, mert mindenki attól félt, hogy lemarad.

A vezetők – Olaj, Korec és Kamilla – a vágóállatok rekeszeiben állva fegyelemre intették a tömeget. Héringet meg a zenekart a külvárosokba küldték propaganda-hangversenyre; Rudolf császár a laktanyákat vette sorra, Korec a vízműveket foglalta el, Mohamet a rádiót és a telefont. Egy helyütt, a Fiastyúk utcai Vénusz mozi gépházából revolverlövések fogadták őket, de mindjárt felgyújtották a mozit. (Két halott.)

Eközben vonaton és repülőgépen egymás után megérkeztek a külföldi barátok. Számuk légió; mutatóba itt csak azokat soroljuk föl, akik azt képzelték magukról, hogy ők egy sajt. (Gorgonzola Zürichből, Trappista Aix-les-Bains-ből s a londoni ideg- és elmeklinikáról egy köztiszteletben álló aggastyán, aki ötvenöt évet töltött egy rögeszme szolgálatában oly eredményesen, hogy érkezésekor az egész repülőtéren sajtíz uralkodott.) Látnivaló, hogy egyik sem újonc a pályán, de minden harci tapasztalatuk ellenére Olaj egy fejjel kimagaslott közülük. Keveset beszélt, de mindig a kellő szót mondta ki; a délutáni órákban szinte önmagát múlta felül... Estére eldőlt a küzdelem: győzött a felkelés.

Kihirdették az ostromállapotot. A Parlament palotájában ideiglenes börtönt rendeztek be; Olaj az ő párját ritkító, puritán gondolkozásával egy sonkafüstölőben ütötte fel főhadiszállását. Innen vitték szét táblaszalonnákra és füstölt oldalasokra írva az első nagy jelentőségű rendelkezéseket. A győzelem másnapján mindenki kapott egy tubus vazelint; többgyermekes családayák – rangkülönbség nélkül – egy üvegvágót is kaptak, bukott leányok és hadiárvaik egy zacskó madáreledelt. Halálbüntetéssel sújtották az üzérkedést, a körömrágást viszont tisztiorvosi engedélyhez kötötték. A nyelvészek javaslatára bizonyos szavak fogalmi körét kiszélesítették, főleg olyan élelmiszerekkel kapcsolatban, melyek nem voltak kaphatók. Eszerint szabad volt a száraz kenyeret „vajás kenyér” néven enni, ha pedig valaki két fél zsömlét egymásra borított, azt teljes joggal nevezhette „sonkás zsömlé”-nek. Szegény sorsú személyek, akiknek nem volt pénzük villamosra, vasútra vagy színházjegyre, ezentúl fillérekért vásárolhattak olyan jegyeket, melyek a megszólalásig hasonlítottak az igaziakra, de mégsem jogosítottak se villamos-, se vonatutazásra, sem pedig színházba menésre. Az első örömmámorban, a győzelem másnapján ezrek és ezrek vásároltak olyan operajegyeket, melyekkel nem léphettek be az Operába.

Zúgtak a harangok, zászlódíszben pompázott a város, de a vidék is lángoló lelkesedéssel csatlakozott, sőt külföldön nagy fölvonulásokat rendeztek a rokonszenv jeléül. Harmadnap népgyűlést hirdettek a

Szabadság téren. Az úton félmillió ember állt sorfalat, a téren háromszáz ezren szorongtak, és várták Olajt, a „Főtestvér”-t, a mellék-, a pót- és kistestvéreket, az öcsöket és húgokat, az egész díszes pereputtyot.

Amikor Olaj az emelvényre lépett, ablakok törtek be a tömeg ordításától. Aztán egyszerre csönd lett, súlyos, fülledt csönd; töltött ágyúk hallgatnak úgy, mint most a nép. Olaj fölszegte fejét, és beszélni kezdett. Hangja zengésétől a Bazilika tornyában magától megkondult egy harang, s a virágágyakban elájultak az árvácskák.

Csak ennyit mondott:

– Egyedem, begyedem, tengertánc...

Nem is beszélhetett tovább. Ez több mint amennyit az ember elviselni képes! A tömeg fölüvöltött, fölsírt, fölajdult, egyé vált és összefolyt. Kinek-kinek még megvolt a saját cipőfűzője, fülcimpája, egyebe. De mi a fontos? A vér már közös edényzetben áramlott keresztül rajtuk, és közös lett bennük az akarat.

1937, Szép Szó

Örkény István: Egyperces novellák

– válogatás –

1949

Rajk László külügyminisztert, a párt régi harcosát, saját kérésére halálra ítélték.

A kivégzés a kölcsönös egyetértés és bizalom jegyében folyt le, kisszámú meghívott előtt.

Itália

Az olasz karmester, miután végigvezényelte az *Álarcosbál*-t, nekivágott a pesti éjszakának. Hajnaltájban egy hölgyet invitált asztalukhoz, akivel már több ízben táncolt.

A vendégművész a tolmács közbenjárásával egy ideig udvarolgatott, aztán zsebébe nyúlt, elővette pénztárcáját, és rátenyerve, várakozásteljesen nézett a tolmácsra.

Emez néhány szót váltott a hölgygel.

– *Cinquecento* – mondta aztán a karmesternek.

- *Trecento* – mondta a vendég, mert sokallotta az összeget.
- *Quattrocento* – ajánlotta végül a tolmács.

Ebben megegyeztek.

Változatok

A fűre lépni tilos
tilos a fűre lépni
lépnilos lépni
lépni lépni lépni
lépni tilos tilos
tilos tilos tilos.
Tilos.

Választék

- Jó napot, asszonyom.
- Mit kíván a kedves vevő?
- Egy barna kalapot szeretnék venni.
- Milyen legyen? Sportos? Szolidabb? Széles karimás?
- Maga mit ajánl, asszonyom?
- Próbáljuk meg ezt... Könnyű, nem túl sötét, nem is túl világos. Ott a tükör, kérem.
- Azt hiszem, nem áll rosszul.
- Mintha a kedves vevőre tervezték volna.
- Mégis, ha nem fárasztom, mutasson egy másik fazont.
- Készséggel. Például ezt is nagyon merem ajánlani.
- Valóban, jól áll. Nem is tudom, melyiket válasszam.
- Talán egy harmadikat. Ezt nagyon sok vevőnk dicséri, és éppoly jól áll, mint az első kettő.
- Igaza van. Mi az árkülönbség a három kalap közt?
- Az áruk egyforma.
- És a minőségük?
- Merem állítani, egyik sem rosszabb a másikinál.
- Hát akkor mi a különbség a három felpróbált kalap közt?

- Semmi, uram. Nekem nincs is három barna férfikalpom.
- Hanem hány?
- Csak ez az egy.
- Amit egymás után háromszor fölpróbáltam?
- Igen, kérem. Ha szabad kérdezni, melyiket választja?
- Magam se tudom. Talán a legelsőt.
- Azt hiszem, az a legelőnyösebb, bár a másik kettő sem lebecsülendő.
- Nem, nem... De most már kitartok a legelső kalap mellett.
- Ahogy parancsolja, uram. Jó napot.

Egy országgyűlési felszólalás

Dénes Dénes, a fontos javaslatairól és közérdekű interpellációiról ismert képviselő az országgyűlés mai ülésén ismét nagy horderejű felszólalásra készült. Ehhez gyűjtött adatokat a tegnapi napon, ez járt a fejében ma is, mindjárt a reggeli ébredés után, miközben ágyában tejeskávét itta.

Ámde talán éppen azért, mert így tele volt a feje Csenger megye kiküldöttje valahogy fölcserélte az események egymásutánját. Ahelyett hogy először megfürdött volna, az aszály leküzdését célzó törvényjavaslatát nem a parlamentben, hanem még odahaza a fürdőszobában mondta el a feleségének és két gimnazista fiának. Családtagjai helyeselték a javaslatot.

A parlamentben viszont, mint az ülés harmadik felszólalója, fölment ugyan a szónoki emelvényre, de ahelyett hogy elmondta volna örökös aszály sújtotta megyéjének szebb jövőjét ígérő interpellációját, csak meleg fürdőt vett. Beleült a kádba, fülét, nyakát, hónalját, alsótestét beszappanozta, s aztán – miután lezuhanyozott és megtörülközött – visszaült Csenger megye képviselőjének immár hagyományos helyére.

Javaslatát az országgyűlés rövid vita után, melyben az illetékes miniszter is felszólalt, egyhangúan jóváhagyta, s így az törvényerőre emelkedett. (MTI)

A végzet

Valahol a Nagy Magyar Alföldnek egy kicsike tanyáján éldegélt egy család, apa, anya és két gyerek, mind pogácsakedvelők. Ha a mamának volt rá ideje, s kedvében akart járni övéinek, süttött nekik egy nagy tepsis pogácsát.

Egyszer azonban liszt helyett mérges rovarirtószert gyúrt a tésztába. Ízre nem volt rosszabb, így hát jól bepogácsáztak, s reggelre meghaltak mind a négyen, az apa, az anya, a gyerekek.

Negyednap eltemették őket, s aztán összejött a rokonság, meg a közeli és távolabbi szomszédok, ahogy az már illik, halotti torra. Homoki bort ittak, s hozzá a maradék pogácsát majszolgatták. El is patkoltak

mind, ahányan voltak.

A mentősöknek – az orvosnak, a két hordágyvivőnek meg a sofőrnek –már nem akadt dolguk. Csak fejcsoválva körüljárták azt a sok halottat, s mielőtt visszaindultak volna, megettek néhány pogácsát, ittak rá egy kis bort.

Kivéve a sofőrt. Bort nem ihatott, mert vezetnie kellett, a pogácsát pedig nem szerette. De ami még ott maradt a tepsiben, azt újságpapírba csomagolva letette az ülése mellé, hogy kárba ne vesszen. Jó lesz az még, gondolta, valakinek.

És most viszi!

Apróhirdetés

Örök nosztalgia

„Joliot Curie téri, ötödik emeleti, kétszobás, alkóvos, beépített konyhabútorral felszerelt, Sas-hegyre néző lakásomat sürgősen, ráfizetéssel is elcserélném Joliot Curie téri, ötödik emeleti, kétszobás, alkóvos, beépített konyhabútorral felszerelt lakásra, a Sas-hegyre néző kilátással.”

Hír

Ágyában dohányzott borsodbányai lakásán Haris Márton vájár. Miután végigszívta cigarettáját, lámpát oltott, falnak fordult és elaludt.

Fasírt

A megdarált húst összedolgozzuk tojással, tejbe áztatott zsömlével, sóval, borssal, és forró zsírban vagy olajban húspogácsákat sütünk belőle.

Figyelem! Nekünk, emlősöknek nem mellékes kérdés, hogy mi daráljuk-e a húst, vagy bennünket darálnak-e meg.

Szakmai önértzet

Engem kemény fából faragtak!

Tudok magamon uralkodni.

Nem látszott rajtam semmi, pedig hosszú évek szorgalmas munkája, tehetségem elismerése, egész jövőm forgott kockán.

– Állatművész vagyok – mondtam.

– Mit tud? – kérdezte az igazgató.

– Madárhangokat utánzok.

– Sajnos – legyintett – ez kiment a divatból.

– Hogyhogy? A gerle bűgása? A nádiveréb cserregése? A fürj pitypalattyolása? A sirály vijjogása? A pacsirta éneke?

– Passzé – mondta unottan az igazgató.

Ez fájt. De azt hiszem, nem látszott rajtam semmi.

– A viszontlátásra – mondtam udvariasan, és kirepültem a nyitott ablakon.

Ahasvérus

Két zsidó megy az utcán.

Az egyik kérdez valamit a másiktól.

A másik válaszol neki.

Eközben mennek.

Az első, akinek időközben egy új kérdés jutott az eszébe, fölteszi.

A másik válaszol rá valamit.

Ezen néha nevetni lehet.

Máskor nem lehet rajta nevetni.

Ők pedig továbbmennek.

Tovább beszélgetnek.

Nehéz dolog ez.

Hogylétemről

Jó napot.

– Jó napot.

- Hogy van?
- Köszönöm, jól.
- És az egészsége hogy szolgál?
- Nincs okom panaszra.
- De minek húzza azt a kötelet maga után?
- Kötelet? – kérdeztem hátrapillantva. – Azok a beleim.

170-100

Ezen a számon a telefon Különleges Tudakozója jelentkezik, és minden kérdésre válaszol.

Mind többen fordulnak hozzá, mind nehezebbet kérdeznek. (Volt-e Szűz Máriának menstruációja a szeplőtlen fogantatás után? Hiányzott-e a zeneszerzőknek a zongora, amikor még nem volt föltalálva? Marx és Engels véletlenül kerültek-e össze, vagy pedig determinálva volt ez a találkozás? Elképzelhető-e, hogy egy normális zebra párnak nem csikos, hanem pepita legyen a csikaja? És akadnak még vadabbak is!)

Egyre több tudóst és szakembert szerződtettek, kb. százhusz munkacsoportot szerveztek, valóságos agytrösztöt hoztak létre a telefonközpontban. Összeköttetésbe léptek a Szent Szidónussal és az angol Royal Academyvel. Így aztán már a legfontosabb kérdéseket is megválaszolják, habár, ami természetes, komplikáltabb lett az adminisztráció.

Mindez azonban nem csorbítja a lelkiismeretes válaszadást! Csak egyetlen példa:

- Ne tessék haragudni. Itt egy kis krokodilusra ráesett a labda.
- Milyen kicsi?
- Úgy egy arasz.
- Akkor az csak gyík.

Vélnéd, ilyen lappáliákkal nem bajlódnak. Dehogynem! A központ sietve kapcsolja az elsősegély-csoportot. Egy orvos jelentkezik, akit életmentésért már többször kitüntettek. Első kérdése ez:

- Önök szintén gyíkok?
- Nem, kérem. Mi az Első István Gimnázium tanulói vagyunk.
- Tehát nem rokonai az áldozatnak? Az más! Mi ugyanis családtagoknak nem adunk diagnózist.
- Most láttuk őt először. Futballoztunk, és ráesett a labda.
- Lélegzik?
- Igen.
- Szívműködése van?
- Szabályosan működik a szíve. Csak az a baj, hogy nem megy el a pálya közepéről.

– Hát akkor piszkálják meg.

Odamennek. Egy fűszállal megpiszkálják. Aztán bejelentik, hogy a megpiszkált gyík összerándul, de ott marad.

– Agyrázkódás, mozgásszervi bénulással komplikálva. Kapcsolom az ideggyógyászatot.

Már szinte látjuk, hogy az ideg orvos legyint, és azt mondja: Üssétek agyon... De nem ez történik. Hosszú fontolgtás után megkérdezi:

– Miben bíztok inkább? A klasszikus kezelésben, vagy kapcsoljak egy pszichoanalitikust?

– Talán inkább azt, akit másodszor mondott a bácsi.

Üde, szívélyes női hang, csupa biztatás: az eset nem súlyos, könnyen gyógyítható. A beteg ugyanis már gyermekora óta súlyos kisebbségi érzésben szenvedett, s az újabb trauma (mármint a labda, mely a fejére esett) mindent kitörölt a tudatából, ami reá vonatkozott. Mozogni azért nem tud, mert nem tudja, hogy ő gyík. Ezt tehát most újra tudatosítania kell.

– Vagyis, mit kell vele csinálni?

– Megmagyarázni, hogy ő egy gyík.

– Csakhogy nem érti az emberi beszédet!

– Akkor ez a dolog nem énrám tartozik.

– Hanem kire?

– Van itt egy nyelvtudományi csoport, mely kizárólag a hüllők beszédével foglalkozik. De kapcsolhatom a filozófiai munkaközösséget is... Akartok a Jóistennel beszélni?

Hát persze hogy akartak! Az üde hangú analitikusnő megmagyarázta, hogy hetenkint háromszor (hétfőn, szerdán, pénteken) a materialisták tartanak ügyeletet, a többi napon az egy- és többistenhívők, a zen-buddhisták és egzisztencialisták. Ígérni, azt mondta, nem ígérhet semmit, de csodák csodája, mihelyt átkapcsolta őket, maga a Jóisten vette föl a kagylót.

– Mit akartok? Hogy föltámasszam a gyíkokcskát? - kérdezte.

– Az lenne talán a legegyszerűbb.

– Na, nem bánom – mondta a Jóisten. – MenjeteK vissza futballozni.

Visszamentek. Körülnéztek: A gyík nem volt sehol! Nyugodtan játszhattak tovább. (És, csak úgy mellékesen, a 170-100 ezzel pontot tett arra a századok óta folyó vitára, hogy van-e Isten, vagy nincs.) Ily megbízhatóan, pontosan és lelkiismeretesen dolgozik a Különleges Tudakozó! Illetve, mondjuk inkább: dolgozott!

Szerencsétlen egy ország! Ha valami jól sikerül, tüstént előállnak a békebontók, a szurkapiszkálók, a heccmajszterek! Egy ilyen jómadár egyszer feltárcsázta a 170-100-at, és megkérdezte:

– Hogy ityeg a fityeg?

A központnak torkán akadt a lélegzet. Nem tudta, mitévő legyen; vajon ki tudja ezt? Ide kapcsolt, oda kapcsolt, de sehonnán sem kapott épkezláb választ, míg csak ő maga is bele nem zavarodott. Utoljára már csak szájalmas kattogás és ropogás hallatszott a készülékből... Azóta csak satnyult, sorvadt a Különleges Tudakozó, mely ma már a legegyszerűbb kérdésekre sem tud felelni.

Arra, hogy hány óra, reszkető hang így válaszolt:

– Nem tudjuk.

Szegények elvesztették az önbizalmukat.

Üzenet a palackban

Kihalásztatott a Csendes-óceánból

„Innen, a déli szélesség 17., a nyugati hosszúság 151. fokáról körülbelül az Otahiti szigetek magasságából, igen rossz időjárási viszonyok között, az éjszaka sűrű sötétjében, tomboló szélben, zuhogó esőben, az erős hullámverésben hánykolódva, amikor már a többi magyar, csupa derék matróz a tengerbe veszett, én egészen véletlenül rájöttem arra, hogy ha a két karomat előrelököm, és mintha eveznék, hátracsapom, a lábamat pedig, ahogy a békák ugrálnak, széjjelrúgom, akkor ahelyett, hogy én is elmerülnék és a vízbe fulladnék, a felszínen bírom tartani magam. Drága földijeim, felsópáhokiak! Létezik ez? Tudtatok róla? És ha tudtatok, miért nem szóltatok? Ha még tíz percig kibírom szusszal, talán idetéved egy hajó és észrevesz és kiment. De ha nem, akkor ezúton üzenem minden hőn szeretett honfitársamnak: Becze Benedek vagyok! Magyarok! Halló! Figyelem! Hallgassatok szómra, és ha hasonló bajba keveredtek, kezetekkel-lábatokkal kapálózzatok, nehogy a hullámok elnyeljenek. Menyemet, fiamat üdvözlöm, és Isten óvja a szép magyar hazát!”

Az élet értelme

Ha sok cseresznyepaprikát madzagra fűzünk, abból lesz a paprikakoszorú.

Ha viszont nem fűzzük fel őket, nem lesz belőlük koszorú. Pedig a paprika ugyanannyi, éppoly piros, éppoly erős. De mégse koszorú.

Csak a madzag tenné? Nem a madzag teszi. Az a madzag, mint tudjuk, mellékes, harmadrangú valami.

Hát akkor mi?

Aki ezen elgondolkozik, s ügyel rá, hogy gondolatai ne kalandozzanak összevissza, hanem helyes irányban haladjanak, nagy igazságoknak jöhet a nyomára.

Visszhang

Szép hazánk visszhangok dolgában sem áll az utolsó helyen. A természetjárók több tucatot tartanak számon. Leghíresebb a tihanyi: róla legendák és költői művek is szólnak. De még nála is érdekesebb a csalános-fülephegyi.

Az utóbbiról szóló legkorábbi följegyzés 1827-ből ered, amikor valaki – talán egy vadásztársaság megréfált tagja – a csalános erdészlakból átkiabált a Fülep-hegy sziklafala felé:

– Ezt a hónapos retket ki tette a cipőmbe?

A tihanyi visszhang még fénykorában is csak tíz szótagot vert vissza. És ez tizennégy!

Azóta közel másfél évszázad múlt el. Sokan megfordultak a csalánosi erdészlak körül; boldog szerelmesek, kóbor katonaszökevények, gombaszedő lányok, a törvény elől menekülő bűnösök, üdülővendégek. És mindenfélét odakiabáltak a Fülep-hegynek. Példának okáért:

– Itt vagyunk ketten, Ferenc és Katalin!

Vagy:

– Megdögleni se hagyják már az embert!

Vagy pedig:

– Richter Elemér, három kutya, hat egér!

Voltak, akik káromkodtak; megint mások irgalomért fohászkodtak, vagy csak artikulálatlanul föl kukorékoláltak, mert a nagy erdőségekben az embernek kukorékolhatnékja lesz.

A tihanyi visszhangot elrontották az építkezések, de a csalános-fülephegyi ma is kifogástalanul működik. Csak az a furcsa, hogy bárki jön, és bármit kiabál, mindig ezt válaszolja:

– Ezt a hónapos retket ki tette a cipőmbe?

Mást nem tud mondani.

Bevégzetlen ragozás

Sokszor csak úgy magam elé nézek
Sokszor csak úgy magad elé nézel
Sokszor csak úgy maga elé néz

Sokszor csak úgy magunk elé nézünk - - -

© Ez a dokumentum a [Magyar Elektronikus Könyvtár](#)ból származik.

Örkény István: Meddig él egy fa?

Bánné villanyt gyűjtött. Odakint még világos volt, de amióta közeledett a front, inkább elébe ment a sötétségnek. Kiváltképp ma, amikor egyedül volt itthon, s odakint olyan sűrűn gomolygott a köd, hogy az ablakból néhány lépésnyire mintha eltűnt volna a kerítésük.

Elővette a nagy zsírosbödönt meg a zománclábasokat. Szódát tett a tűzhelyen lobogó vízbe, amikor kopogtak. Összerezzenet. Félrehúzta a függönyt.

Nem németek voltak. Egy asszony állt a küszöbön, egyedül.

– Itt laknak, kérem, Bán Sándorék?

– Én vagyok Bánné – mondta Bánné.

Mindene divatjamúlt volt az érkezőnek. Ápolatlan haján – mely épp feleútján járt az őszülésnek – fazék formájú filckalap ült, amilyent csak húsz évvel ezelőtti filmekben látni. Odivatú esernyőjének papagájfejből végződött a nyele, két fekete bors üvegszemmel, melyek hűdéseként néztek kétfelé.

– A hirdetésre jöttem.

– Miféle hirdetésre? – csodálkozott Bánné.

Csak kora tavasszal és ősz utóján hirdettek: télen soha. Az érkező azonban kinyitotta buggyos retiküljét, mely úgy tele volt kacatokkal, használati és emléktárgyakkal, mintha mindenét magánál hordaná, és elkezdett kirakodni. Egy elsárgult szalaggal átkötött levélcsomót, lejárt zsebnaptárakat, fényképeket, orvosságos fiolákat, használt mozijegyeket és egy üres, de még szaglós parfümszórót. A fényképeken tollas kalapú fiatalasszony volt látható, hol egy farkaskutyával, hol nélküle, de arca már elmosódott, a sarkok felmolyhosodtak.

Nikkelpénzek, zsuzsuk és kulcsok csörgése közben az őszülő asszony végre megtalálta a gyűrt újsághirdetést, melyen már csak a nagybetűs szavak voltak olvashatók: Bán Sándor facsemete-kertészete, Tét.

– Ez mi vagyunk – mondta Bánné. – De az uram nincs idehaza.

– Csakhogy én az ötórással haza szeretnék menni.

– Addig nem lesz vissza - mondta Bánné. - Bement a faluba, mert holnap disznót ölünk.

Az asszony ereje vesztetten nézett körül. Sápadt arcáról, mint egy málló vakolatú falról, pikkelyekben pattogzott a púder. Semmiféle érzelmenek nem adta jelét, de épp e lárvaszerűségben volt valami megindító, mint amikor egy belisztezett arcú bohóc könnyek nélkül sír.

Bánné az árat se tudta. Még csak másfél éve voltak házasok. Az ura a széltől is óvta, s csak szép időben s legfőljebb ojtani vitte ki magával a faiskolába. De azért így szólt:

– Mivel szolgálhatnék?

– Vásárolni akarok valamit – mondta az őszülő asszony.

– Díszfáink nincsenek – mondta Bánné. – Csak gyümölcsfacsemetéink.

– Nekem mindegy – mondta bizonytalanul a vásárló. – Csak szép legyen.

– Vannak négyéves suhángjaink – mondta Bánné.

– Hát nem tudom – mondta az asszony, ugyanolyan bizonytalanul nézve maga köré, mint az előbb. – Én valami nagyobb szerettem volna.

– Az uram szokta intézni – mondta Bánné. – De ha várni tetszik egy kicsit, majd körülvezetem.

Kiforrázta a lábait. Tiszta kendővel kitörölte őket, aztán kilocsantotta az udvarra a vizet. Élettel teli kis asszony volt, minden porcikája kerek, és mindent olyan kerek mozdulatokkal és olyan gyönyörűséggel csinált, hogy az ember nem tudta róla levenni a szemét. Az idegen asszony meg se mert szólalni addig, míg szárazra nem törölte a kezét.

– Maga gyereket vár? – kérdezte akkor.

– Igen – mondta Bánné.

– Mehetünk? – kérdezte az asszony, és karjára akasztotta a papagájt.

Sár volt. Magas sarkú cipőjében billegve járt. Vagy öt percig mentek, hegy iránt. Mint száz meg száz halvány ceruzavonás, úgy derengtek a növendék fácskák a ködben.

– Ez mind jonatán – mutatott maga köré Bánné. – Ez batul. Ez ranett. Ez london pepi – magyarázta, ahogy mentek tovább. – Itt kezdődnek a barackfák.

Az asszony megállt.

– Nem tetszenek – mondta. – Azt hittem, nagyobbak ezek a fák. Erősek, dúsak, hatalmasok.

– Akkor tessék erre jönni – hívta Bánné. – A mandula már ötödévre hoz.

– Nekem nem fontos a gyümölcs – mondta kedvetlenül az őszülő asszony. – Nincs is időm öt esztendeig várni.

Megállt, ernyőjével megbökött egy fát.

– Daganat van a méhembem – mondta közönyösen. – Rák.

– Borzasztó – riadt meg Bánné. – És nem lehet operálni?

Az őszülő asszony átható pillantást vetett rá.

– Mikorra várja? – kérdezte hirtelen.

– Mit? – nézett rá Bánné. – Márciusra.

Az asszony továbbment. Már a parcella vége felé jártak, egy szelíden emelkedő ösvényen. Csak néhány lépésnyire lehetett látni: mint egy gyerekpelenka, olyan sűrű szövésű volt a köd.

– Ez mi? – kérdezte az asszony. Ernyőjével egy fűzre mutatott, mely zörgő, csontos ágaival épp a mezsgye szélén állt.

– Ez semmi – mondta Bánné. – Ez csak olyan fa.

– Ez tetszik nekem – mondta az őszülő asszony, és ki-kibicsakolva előresietett. A mezsgyén végig mindenféle fák álltak, kőrisek, nyírek és fűzek; még Bánné apósa ültette őket, talán szélfogónak, vagy csak, hogy legyen valami, ami a szomszéd parcellájától elválasztja az övét. Aztán ritkulni kezdtek a fák, s a domb gerincén csak egy állt, magányosan.

– Az milyen fa? – kérdezte az idegen asszony.

– Hárs – mondta Bánné. – De már megvan tizenöt éves.

– Ezt megveszem.

– Ezt? – bámult rá Bánné. – Talán tüzelőnek?

– Dehogy – mondta az asszony. – Így.

– Nem értem – mondta Bánné. – Ezt már nem lehet innen máshová ültetni.

– Nem is akarom máshová ültetni.

– Hát mi legyen vele?

– Semmi – mondta az őszülő asszony. – Mennyi az ára?

– Itt tetszik akarni hagyni? – álmélkodott Bánné. – Ilyet még nem is hallottam.

– Itt marad, ahol van – mondta az őszülő asszony. – De azért az enyém.

Bánné tanácstalanul állt. Bárcsak itthon volna az ura! Ő is a fát nézte, mely nem volt túlságosan magas, de csúcsa mégis elveszett a ködben. Karcsú törzsű, egyenes növésű példány volt, mint egy életrevaló, izmos, de nem nagyon szép kamasz.

– Pont ilyet akartam – mondta az őszülő asszony. – Mit kérnek érte?

– Mindig az uram intézi – mondta Bánné zavartan. – De még egyet sem adott el ezek közül.

– Nem jövök még egyszer – mondta az ősz hajú asszony. – Akármit kér, megadom az árát.

Egy kis csönd lett. Rossz évük volt a háború miatt. Nagyon kellett a pénz.

– Száz pengő – mondta, csak úgy találomra. – Hogyha nem lesz sok.

– Rendben van – mondta az ősz hajú asszony.

Még egyszer végignézett a fán, aztán ernyőjével megdöfkölte a töve körül a földet, és elindult a ház felé. Másodszor is kirakott a táskájából mindent, és letett egy százast a konyhaasztalra.

– Azt akarom, hogy vigyázzanak rá – mondta aztán.

– Nincs mire vigyázzunk – mondta Bánné.

– Azt is megfizetem – mondta az asszony.

– Azért nem jár fizetség – mondta Bánné.

– Trágyázzák is – mondta az őszülő asszony. – Elég lesz egy évre húsz pengő?

– Ne tessék fizetni – mondta Bánné. – Nem lesz annak a fának semmi baja.

Az idegen asszony még egyszer kirakta a retiküljét, és hat tízpengőst számolt az asztalra.

– Három évre kifizetem az ápolási díjat – mondta –, de ígérje meg, hogy szépen gondját viseli.

Bánné köhintett.

– Megígérem – mondta rekedten.

Az őszülő asszony elővette tükrét, s egy piszkos puffal kipúderezte arcát. Aztán megint végignézett Bánnén.

– Megmozdult már?

Bánné megint köhintett.

– Meg.

Az asszony elindult, visszafordult.

– Meddig él egy hárs? – kérdezte.

– Sokáig – mondta Bánné.

– Mégis? – kérdezte az őszülő asszony. – Száz évig is?

– Még annál is tovább.

Az őszülő asszony biccentett. Karjára akasztotta az ernyőt, és kiment.

– Öntözzék is! – mondta szigorúan. Az ajtóból még egyszer visszaneézett Bánnéra.

– A viszontlátásra – mondta, de nem nyújtott kezét, és nem is nézett többet vissza. Ernyője hangosan kopogott a téglajárdán.

Bánné állt egy kicsit, aztán eltette a pénzt. Az a hír járta, hogy a visszavonuló német csapatok minden élő állatot elrekvirálnak. Munkához látott. Könnyen és kecsesen végezte dolgát, látszatra fáradtság nélkül, mint egy táncosnő, aki füllel nem hallható zenére mozog.

1962

© Ez a dokumentum a [Magyar Elektronikus Könyvtár](#)ból származik.

Szerb Antal: Tengertánc

Örkény István novellái

A kötet tizenegy novellája részben nagyon mulatságos, részben nagyon érdekes. Mintha a húszas évek valamennyi irodalmi tendenciája találkozót adott volna bennük: az expresszionizmus torz gesztusai, a Locarno körüli diplomatairodalom derűs nemzetközisége, a szürrealizmus értelmet gúnyoló játékossága, az angol regények csodakeresése és mesehangulata, az új frivolok gúnyos könnyedsége és kiábrándultsága, Franz Kafka és Paul Morand, Cs. Szabó és Márai. A fiatal író nem mindig önálló, de viszont kitűnő tanítvány, és jó tanítványokból lesznek a jó mesterek. Hallatlan ötletgazdagsága, sokoldalú hangulatrepertoárja, biztos nyelv- és stílusérzéke nagyon sok jót ígér. De igazságtalanság volna ebben a kötetben csak ígéretet látni: novellái így, ahogy vannak, értékes írások. Különösen kitűnő a *Fagyoszentek*, megdöbbentő befejezésével: „A végtelen és széles sztyeppék felől egy kancsal szemű sárga óriás indult nyugat felé. Szeme vérben forgott, ormótlan lábán hétmérföldes csizma, lobogó sörénye az üstökös csóvája, előtte köd és pusztulás, és nyomában a fagyoszentek: Szervác, Pongrác, Bonifác.”

1942

A szerkesztő megjegyzése: Az író *Szép Szóban* 1937-ben megjelent első, *Forradalom* című elbeszélése e kötetben már *Tengertánc* címen szerepel.

Hunyady Sándor: Katasztrófa

Azt hiszem, nagyon természetes dolog, ha az ember az unokatestvérébe szeret bele. A sűrű együttlét, a családi bizalom, a sok intim emlék, mind nagyon elősegítik az efféle szerelmeket, amelyek rendszeren olyan simán oldódnak meg és múlnak el, amint ahogy indultak.

Az én esetem veszedelmesebb volt. Rendkívüli érzékenységem, bizonyos irányban szinte beteges érzékenységem tette veszedelmessé. És az, hogy Bella talán három évvel idősebb volt nálam. Ő húsz éves volt, én tizenhét. Ő már bálba járó nagyleány, én nyolcadikos gimnazista.

Télen kezdődött a dolog, farsang idején, egy sötét reggelen. Hét óra lehetett. Összeszűzött könyveimmel a hónom alatt az iskolába indultam éppen, amikor a homályos előszobában találkoztam vele. Ő valami bálból jött haza. Selyemálom. Kimerülten és mégis felizgulva az áttáncolt és átförtölt éjszaka után.

Rám nézett, föl kacagott:

– Jaj, de kedves vagy. Még vizes a hajad Most mosdottál? – szeszélyesen megölelt, magához húzva a fejem, megszagolta az arcom, úgy mondta tovább, nevetve: – Milyen jó, friss szappanszagod van. Érzem a leheleteden az odolt! – és kedveskedve megcsókolt.

Az Isten tudja, hogy mi történt, milyen mámor kapott el mindkettőnket? Már nem emlékszem a részletekre, csak arra, hogy ez a rokoni csók sehogy sem akart elszakadni. Percekig tartott, egyre mohóbbá vált. Aztán, amikor a lélegzetünk kifogyott, és elbocsátottuk egymást, mindketten lihegve támaszkodtunk a falnak.

Bella szinte rémülten nézett rám. Most már nem nevetett. Halálos komolyan mondta:

– Ó, hát te már ilyen nagy vagy?

Az arcom kigyúlt:

– Igen, nagy vagyok. És szeretlek.

Nem válaszolt. Megigazította a haját. (Ma is érzem, könnyű mozdulatára milyen édes ibolyaillatot szívtam magamba.) Aztán otthagytta az üres előszobában, mert már szólította odabent a néném, aki vele együtt jött haza a bálból.

Furcsa érzések közt telt el a csók után az első délelőtt az iskolában. Úgy találtam, hogy már nem vagyok odavaló a padba, a fiúk közé. Melyiknek lehet az enyémhez hasonló regénye? Melyiknek éghet olyan láthatatlan kitüntetés a száján, mint az enyémen? Büszke voltam és szórakozott. Túrelmetlen vágygal vártam a déli egy órát, hogy hazamehessek, és újra lássam. Aztán eszembe jutott, hogy Bella talán kinevet, talán megbánta azt a bolondságot, talán semmibe veszi. Hirtelen átéreztem a kettőnket elválasztó távolság fájdalmas nagyságát, és összeszorult a szívem a reménytelennek látott szerelem szenvedésében.

Amikor hazaértem, a nagynéném (náluk laktam az iskola miatt, és nem otthon, falun, az anyámnál) a szalonban fecsegett valami késői látogatóval, a bátyám a szobájában ült, és a déli újságot olvasta. Bella egyedül volt az ebédlőben.

Észrevettem, hogy alig mer a szemembe nézni. Zavartan kérdezte:

– Mit csináltál az iskolában?

– Rád gondoltam! – mondtam, ahogy hirtelen a számra jött.

Ő fölvetett az asztról egy kis kompótos kanalat, apró köröket rajzolt vele az abroszra, lesütötte a szemét:

– Csacsiság.

Nagyon megértettem, hogy mit gondol csacsiságnak, és miért gondolja annak. Mély szomorúság fogott

el. Biztosan reszketett is a hangom beszéd közben:

– Ne félj tőlem. Ahhoz én is elég nagy vagyok, hogy soha, egy szóval se legyek a terhedre, ha nem akarod. És ha úgy tetszik neked, ha szégyelled magad azért, amit reggel csináltunk, én szívesen leugrom, most rögtön, az emeletről! – és meg is indultam tüstént az ablak felé.

Bella megfogta a kezemet. És újra megcsókoltuk egymást, forrón, de remegő gyorsasággal, mert hallottuk, hogy a szomszéd szobában már búcsúzik a néném vendége.

Innen kezdve sokat csókolóztunk. Mindig és mindenütt, ahol lehetett. Ideges félelemben, ha egy másodpercig egyedül maradtunk, reszketve, ajtónyílások neszére figyelve, két pillangó, akik csak egy pillanatra repülnek egymáshoz.

Istenem, mennyei ízű csókok voltak azok, pedig nagyon naivak voltunk mind a ketten, és fogalmunk sem volt arról a romlott technikáról, amely a csókolózást szinte már a szájszészethez teszi hasonlónak. Kénytelenek voltunk magunk megtenni néhány érzéki fölfedezést. A fogunk összekocant heves csókjainkban. Tehetetlen keresgélésünkben megharaptuk egymást. Fájt a szánk.

Különös dolog, de ma már nem tudom visszaképzelnéi tökéletesen Bella arcát. Valami hiányzik bennem a vonásiból. Csak arra emlékszem, hogy nagyon fekete volt. Fekete hajú, fekete bőrű. Sűrű szemöldöke volt, az orra tövén összenőve, és nagyon hosszú pillája. És arra emlékszem, hogy nagyon ép, fehér foga volt, mint a cukor, és hogy az egyik szemfoga picit ferdén volt nőve. Ha mosolygott, búbajos volt kinyíló ajkai között ez a parányi rendetlenség.

Ha rá gondolok, mindig nagyon bánt ez a feledékenység. Igaz, hogy húsz esztendő múlt el azóta. Hanem azért mégis. Hiszen olyan nagyon szerettem. És remélni sem mertem, hogy lesz még az életemnek olyan érzelmi szenzációkban gazdag, gyönyörűségekkel és szenvedésekkel teli időszak, mint az, amelyben Bella kőszéncsillogású, fekete szeme uralkodott felettem.

El kell mondanom, hogy akármennyit csókolóztunk, mégiscsak roppant sokat szenvedtem annak a szerelemnek néhány hónapja alatt. Elképzélhetik, hogy nem volt könnyű dolgom. Bella már nagylány volt, szép, okos, gazdag. Az udvarlók serege rajzolta körül. A házunkhoz öt-hat fiatalember is járt, akik a polgári életben szokásos és törvényes formák közt kurizáltak neki – komoly céllal. A tehetetlen féltékenység őrijítő kínjait állottam ki néha, ha észrevettem, hogy Bella szeme melegebb fénnel csillan föl, amint ránéz valamelyik udvarlójára.

Nincs értelme, hogy kisebbítsem ezeket az udvarlókat. Volt köztük csinos, eszes, biztos modorú, elegáns fiatalember. De mit beszélek, hiszen igazán nem lehettem versenyképes vetélytársa kitérdelt nadrágomban, hatosos gondjaim között még a legnyomorultabbnak sem. Volt köztük egy – nem tudom már, miért –, de ez a fiatalember a nagynénémnek, Bella anyjának legteljesebb protekcióját élvezte. Ha ez a fiú jött hozzánk látogatónak, a néném rám villantott a szemével. Ki kellett mennem a szalonból. Egyedül kellett hagynom őket. Hallgatni a becsukott ajtón keresztül elmosódó beszélgetésüket.

Mennyi ellenség! Ha csengettek, összerezzenem, ki jön? Ki akarja elvenni tőlem? Milyen szorongással néztem Bella arcát, amikor hazajött vizitjeiből, sétáiból, mulatságaiból, amelyekre sohasem mehettem együtt vele. Hogy kémeletem a szemét, mikor lesz beleírva halálos ítéletem: meguntalak!

Ó, nem gyermeknek, érett férfinak való kínok voltak azok. Nem csudálom, hogy annyira lefogytam, mintha valami súlyos betegségen mentem volna keresztül.

Egy este, vacsora után, az asztalnál a néném fürkészve vizsgálta az arcom:

– Mi bajod van? Mi van veled? Alig ettél.

– Semmi. Az „érettségi” drukk! – magyaráztam, és megpróbáltam nevetni.

A bátyám az asztalra ütött:

– Csupa csont és bőr vagy. Holnap elviszlek Bálint professzorhoz. És nem tudom, hátha a tüdőddel van valami baj. Nem cigarettázol te titokban?

Lopva Bellára néztem. Mintha csöppet sem érdekelné a dolog, közömbös arccal hámozta a narancsát. Olyan gonosz voltam, hogy szerettem volna rajta is látni a szenvedésnek valami jelét. Legalább azt a sötét karikát a szeme körül, amiről néhány regényben olvastam, mint a szerelemnek és az álmatlan éjszakáknak a bélyegéről. Bevallom, fájt, hogy semmi ilyesmit nem találok rajta. Nyugodt volt. Energikusan fogta kis, barna kezében a gyümölcshámozó ezüstkést. Persze, neki mindaz semmi, amibe én végül mégiscsak bele fogok halni, biztosabban, mintha tudóvészem volna, amitől féltenek.

Ötpercnyi szomorú hallgatás után csöngettek odakint az ajtón. Vacsora utáni feketekávéra jött hozzánk az a fiatalember, Peterdi doktor, akitől a legjobban féltettem mindenségemet. Vidám, kedves legény volt Peterdi doktor, mégis meg tudtam volna ölni, ahogy megsimogatta a fejemet, mint valami kutyáét. Világosan értettem, hogy azért hízeleg még nekem is, mert nemcsak Bellától akar valamit, hanem valamennyiüinktől. Az egész családtól.

Nem bírtam a hangját, a vicceit, a nyakkendőjét. Felálltam és bementem a szobámba. Egészen erőtlennek éreztem magamat. A villanyt sem gyújtottam föl. Mint valami beteg állat, lefeküdtem, inkább leestem vetetlen ágyam tetejére. Úgy feküdtem, mint egy darab fa. Mozdulatlanul, süket fájdalomban. Talán csak azért nem ugrottam le az emeletről, ahogy először ígértem, mert nagyon komplikált lett volna kinyitni az ablakot, fölmászni a párkányra. Mondom, hogy rendkívül gyengének éreztem magam. A kezem is alig tudtam megmozdítani.

Nem tudom, mennyi ideig hevertem így. De egyszerre ruhasuhogást hallottam. Bella jött be hozzám. Odaült mellém, az ágam szélére, könnyű kezével, amelyen még rajta volt a narancsa illata, megsimogatta az arcom. Rám hajolt. Megcsókolt:

– Tudom, hogy miért vagy ilyen – suttogetta. – Ne félj, te nekem ezerszer kedvesebb vagy, mint ezek valamennyien.

A félig nyitva hagyott ajtón gyöngé fény szűrődött be hozzánk. Láttam ebben a fényben az arcát. Feszülten nézett rám, mintha kutatna valamit a szememben. Komolyan, gyöngéden, aggodalmasan mondta:

– Tudom, hogy amit teszek, ostobaság. Talán bűn! De nem bánom! – itt szenvedélyes, szinte vad vonás jelent meg a szája körül, erősen megszorította a kezem, és hozzátette még: – Mondd, tíz év múlva is fogsz még szeretni?

Újra megcsókolt. Aztán felugrott és kisetett. Egy pillanat múlva a harmadik szobából hallottam csengő kacagását.

A mi szerelmünkben az volt a rossz – vagy talán az volt a jó? nem tudom már –, hogy csak nagyon ritkán lehattunk egyedül. Túlságosan népes, hangos, vendégszerető ház volt a mienk. Meg aztán rettenetesen kellett vigyáznunk. Mind a ketten jól tudtuk, hogy ha csak sejtenék viszonyunkat, a leghalványabb gyanúra tüstént elválasztatnának bennünket egymástól. Megfizethetetlen volt számunkra minden magányos perc. Mert hiszen csak percekről lehetett szó. Napokig tartó ravasz szervezkedés kellett hozzá, hogy néha egy-egy negyedórányi egyedüllét paradicsomi boldogságát szerezzük meg magunknak.

Most elképzelték, mit jelentett nekem családi kupaktanácsunk döntése, hogy a vizsgám után, a két nyári hónapra hazautazom falura, és hogy Bella velem fog jönni. Nálunk fog nyaralni ő is. Gondolják csak el. Ez a nyár! És együtt fogunk utazni. Együtt. Ketten egy egész, hosszú éjszaka. Személyvonaton. Mert nagyon kis állomása volt a mi falunknak, nem állt meg ott a gyorsvonat.

Nem beszéltünk Bellával arról, hogy mit képzelünk belé mind a ketten ebbe az éjszakai útba. De éreztem elfogódott hangján, önkéntelen pirulásán, hogy ő is csak olyasmiket gondolhat, mint én. Pedig én... Isten bűnül ne vegye, nászutasok örömeire gondoltam akkor. Én nem tudtam kiverni a fejemből Paul de Cock egyik elbeszélését, amelyben a szerelmespár hálókupéban utazik, és a nő a felső ágyból kacéran lenyújtja mezítelen, kis lábát, hogy pajzánul megérintse vele a férfi arcát.

A vasútra a nagybátyám kísért ki bennünket. Ő választotta ki a fülkét. Még a hordárt is ő fizette ki, aki bőröndjeinket felrakta a hálóba.

A peronon álltunk mindketten. Együtt hajoltunk ki a szűk, kis ablakon, összeért a karunk, a vállunk.

Nagybátyám a vonat mellett, a keskeny kis aszfaltjárdán ácsorgott. Amikor a kerekek lassan megmozdultak, kivette a szájából a szivarját, csókot intett hozzánk, föl az ablakba:

– Szervusztok, gyerekek! Vigyázzatok magatokra! Bella, ne fürödj a szabad Marosban!

Mi még sokáig lobogtattuk a zsebkendőinket nagybátyám egyre távolodó alakja felé. Aztán, amikor kirobogtunk a pályaudvar kormos üvegteteje alól, és már a külső pályatest vágányain csattogtunk a jelzőlámpácskák zöld és piros fénypontocskái között, visszamentünk a fülkébe.

A kupé teli volt. Ó, Paul de Cock, sejteni kezdtem, hogy itt szó sem lesz olyan utazásról, amilyent a pikáns novella elbeszél. Mint egy heringes hordóban a kis, sós halak, úgy szorongtak az utasok a kabinban. Az emberek kósza beszélgetéseiből megtudtam, hogy tenyészállatvásár volt Pesten a Tattersaalban, onnan igyekeznek haza a sok vidéki.

– Na, mi kifogtuk ezt a vásárt! – súgtam bosszankodva.

Bella nevetett, de elpirult. Csillogó, cigány szemét rám emelte, úgy súgta vissza:

– Isten sem akarja, látod!

Jött a kalauz. Odaadtam a jegyünket, aztán megfogtam a karját, félrevontam. Hallottam róla, hogy ilyenkor így szokás:

– Mondja csak, kérem, nem tudna nekünk egy fél fülkét szerezni? Fáradtak vagyunk, pihenni szeretnénk.

A kalauz végignézett:

– Üres fülkét? Még jó, hogy ülőhelyet tetszettek kapni. Teli vagyunk vásári néppel.

Volt két forintom. Két darab melegre szorongatott forintom a nadrágzsebemben. Az egyiket a markába nyomtam.

– Tessék csak jól megnézni. Meghálálnám!

A kalauz megint megnézett, szalutált, sajnálkozva dörmögte:

– Hát esetleg reggel felé, Szabadka után, kérem. Hanem az első osztály üres. Tessék talán ráfizetni. Huszonnégy korona kettő személyre.

Istenem, a mennybéli üdvösségemet odaadtam volna akkor huszonnégy koronáért. De ha egyszer nem volt. Csupa tűzláng lett az arcom a szégyentől. Úgy néztem a kalauz után, aki kék lüszter, nyári zubbonyában továbbdöcögött kis lámpásával a keskeny folyosón.

Végigkutattam magam is a vonatot. Valóban zsúfolva volt. A harmadik osztály szeredás parasztokkal, kendős asszonyokkal, egymás hegyén-hátán, sűrű, keserű pipafüstben, szalonnaszagban. A másodikon pedig a polgárság, kalapos nők, hivatalnokok, gyerekek. Némelyik kupében a térdükről szalvétáról, zsíros papírról hideg csirkét vacsoráztak az utasok. A mellettünk levő vagon annyira teli volt, hogy még a peronon is üldögélt néhány ember fölfordított kofferje tetején.

Hanem az első osztály – milyen igazságtalan elosztása ez a vagyoni javaknak – üresen ásított. Üres volt végig az egész hosszú vagonban mindenik kupé. Csak az egyik szakasz bársonyülésén nyújtózott kényelmesen, szertehullott újságjai közt egy fekete selyem útisapkás, szürke kesztyűs öregúr. Sóvárogva néztem be a kis, piros plüss fészekbe, ahol az ülések fejtámláján olyan ragyogóan tiszta csipketerítők fénylettek. Csak be kellett volna menni egybe. Fölcsettenteni a kilincset, ráhúzni a gázlágra az ernyőt, kibontani az ablakok okkerszín függönyén a szijat...

Mindenféle örültség jutott az eszembe. Hogy bemegyek a sipkás öregúrhoz, bemutatkozom, hazudok valamit, és kölcsönkérem a pénzt. Hogy odaadom a kalauznak az übrciherem és az órám, váltsa meg érte a jegyet. Aztán megéreztem, hogy minden ilyen cselekedet hangos és indiszkrét dolog lenne,

aminek a következményét nemcsak nekem kellene viselni, hanem Bellának is.

Visszadöcögtem a fülkénkbe.

– Nincs hely sehol. Akármit csinálunk, nincs! – jelentettem szomorúan, és letelepedtem Bella mellé a megviselt, fekete bőrülésbe. Aztán fölhajtottam a fotel kartámláját, hogy azzal is közelebb lehessünk egymáshoz.

Már nem emlékszem rá, azt hiszem, akkor sem tudtam, hogy ő miképpen fogta föl ezt a szerencsétlenséget. Mindenesetre idegesnek látszott, szüntelenül elpirult, szótlan volt. Az igaz, hogy nem is igen beszélgethettünk, csak közömbös dolgokról. Unatkozó útitársaink az arcunkba bámultak, lesték a szánkban a szót. Egy ősz hajú, kövér asszony meg is kérdezte:

– Maguk, ugye, testvérek tetszenek lenni! Hasonlítanak egymáshoz.

Tizenegy óra tájban alváshoz készülődött a kupé. A kövér asszony a sarokba húzódott. Két hivatalnok formájú ember egymással szemben föltette egymás ülésére a lábát, úgy aludt. Egy cvikkeres vigéc lehúzta a lámpán az ernyőt, aztán fejét a reszkető támlához hajtotta, kibontott újságját is az arcára borítva, hogy ne bántsa a szemét a világosság.

A vonat mozgásától a kupé álmosítóan reszketett. Tompa, sárga félhomály volt. Csönd, „amelyet még mélyített is az alvó utasok szuszogása. Szomjas szájjammal Bella ajka felé közeledtem. Ő félrevonta a fejét:

– Nem – susogta a fülemben –, fölébredhetnek.

Beláttam, hogy igaza van. Nem erőltettem a dolgot, hiszen annyira tisztelen szemérmét, aggodalmait, biztonságát. Csak a haján, homlokán suhant végig az ajkam, mintha véletlenül történt volna csak, amikor fölálltam, hogy a hálóból levegyem a plédjeinket.

Bella könnyű kis ásítást nyomott el. Láttam, hogy hullámszik le a lenyelt ásítás a torkán. Összemosolyogtunk.

– Álmos vagy – mondtam –, legalább aludj. Nézd, dőlj végig ezen a két ülésen, a térdemre terítem a plédet, tedd az ölemben a lábad.

Úgy történt. Tiszta, kis batiszt zsebkendőjét ráterítette az ülése támlájára, ráhajtotta a fejét. És karcsú testét violinkulccsá hajlítva végigdőlt a két fotelen, a lábát az ölemben tette.

Áhíthatosan néztem pihenő fejét. Sűrű, hosszú pilláit behunyt szemén. Barna arcán, az ajka fölött kis bársony pelyheinek kékes árnyékát. Piciny fülében a fülbevaló korallcsöppjét. A válla mozgását, ahogy lélegzett. Az ölemben éreztem lábának édes melegét. És a pléd alatt óvatosan, lassan átfogtam vékony bokáját. Aztán gyöngéden kibontottam félcipőjén a fűző szalagját. Ott volt a kezemben harisnyás, meleg kis lába. Elképzelttem a vékony harisnya alatt domború rüsztyjét, amelyen finom, kék erek futnak. Sokszor láttam a meztelen lábát. Balatonföldváron, a strandon, amikor a homokban sétált, és a csillogó homokszemek rátapadtak a sarkára. Egyszerre csak a lábujjai elevenen megmozdultak a tenyeremben. Felült, visszabújta cipőjébe, és levette az ölemből a lábát. Az arca piros volt:

– Nem szeretek így feküdni. Kényelmetlen.

Néhány halk szót váltottunk, aztán a pléd alatt összekulcsoltuk a kezünket, és egymásnak támasztva a vállunkat szenderegni kezdtünk.

Hát nem volt ez Paul de Cock-féle utazás, de azért nagyon édes volt a meleg közelség, az éjszakai csönd. Félálomban hallottam az állomások neveit, hogy kiáltják odakint a fekete éjszakában, ha megállt a vonat. Még hallottam: „Almás-Fűzítő!” Búsan gondoltam rá, hogy mennyire fogy az idő. Söhajtottam magamban: „Már csak öt óra az út.” Aztán elaludtam egészen.

...Aludtam, amíg az a furcsa álmom támadt, hogy agyon akarnak lógni. Hallottam a pisztoly csattanását, amire kinyitottam a szemem. A valóságos életben csattant valami. A vonat retteneteset zökkent, megharaptam a nyelvem. Az ablaküvegek csörömpölve törtek össze, a kupé féloldalt dőlt, a hálóból a nyakunk közé estek a kofferek.

Mindez egy pillanat alatt zajlott le, de egy pillanat sem kellett hozzá, hogy fölfogjam: vasúti szerencsétlenség történt velünk.

A fülkében rettenetes tolongás, sikongás támadt. Az utasok egymást tépve, marva rohantak az ajtónak. Bella némán kapaszkodott a karomba. A szívem dobogott a hirtelen ijedelemtől. De azért nem mulasztottam el az alkalmat: átöleltem Bella nyakát, mintha védeni akarnám. Forró csókokkal árasztottam el az arcát.

– Nem sebeztek meg az üvegek, drágám? Nincs semmi bajod?

Visszaölelt. És nem is a fülemben, a számba suttogta meleg lélegzetével:

– Hát neked?

Föl sem álltunk. Nem volt sürgős nekünk a menekülés. Nem volt fontos a halál. Azt hiszem, akadtak olyan szerelmesek, akik nyugodtan haltak meg a Titanicon is. Úgy maradtunk félig egymásra esve, összeölelkezve, a meredeken ágaskodó fülkében.

A gyáva csürhe, a szerelem nélküli emberek, már régen kint sivalkodtak a szabadban, amikor végre eszünkbe jutott, hogy lekapaszkodjunk mi is a féoldalra dőlt vagon ferde ajtaján.

Vigasztalan kép tárult elénk. Tomboló rémület és kétségbeesés uralkodott mindenfelé. A töltés oldala hemzsegett az ész nélkül ide-oda szaladgáló tömegetől. Egymást kereső sikoltások hangzottak a holdfényes éjszakában. A nők idegességükben zokogtak, a kezüket tördelték. A férfiak káromkodtak. A harmadik osztály parasztjai pedig nagy tarisznyájukkal a vállukon, nyugalmasan, tátott szájjal bámultak előre a sínekből kiugrott lokomotív felé, amelynek fölhasadt kazánjából kidőlt az izzó parázs.

Hamar megtudtuk, hogy nem történt nagyobb baj. A komótos személyvonat hamis vágányra futott és kisiklott. A postakocsi ráágaskodott a lokomotívrá. Néhány vagon ütközője összetört, a lehulló ablaküvegek megsebesítettek néhány embert.

Ez volt az egész. Baj, késedelem, kényelmetlenség, de egyéb semmi. Az első pillanatok szédült zsvivajgása után kezdett helyreállni a rend. Egy mély, basszus hang tapasztaltan jegyezte meg, mint valami kinyilatkoztatás, láthatatlan forrásból eredve a sötétben:

– Világos reggel lesz, mire segélyvonatot kapunk!

Összekarolva sétáltunk Bellával a sínek mentén. Elöl vörösen izzott a mozdony melléből kiömlött parázs. Mindenfelé föllobbantak a petróleumfáklyák, amelyeket a szerkocsiból szedtek elő. De néhány száz lépésnyire a mozgalmas töltéstől, mintha más világ volna már, a csillagokkal teliszórt, gyönyörű, nyári ég alatt, álmodó nyugalomban terült el, lágy hullámú dombjaival a Duna menti táj.

Szellőtlenül forró, júliusi éjszaka volt. Végtelen csönd, amelyben szólt a tücsök. A kezem odanyújtottam Bellának. Lesegítettem a meredek töltés oldalán. És a meleg fűben megindultunk a néma sötétség mélye felé. Nem messzi előttünk egy magányos kis liget sűrűfáinak fekete csipkékét láttuk. Arra mentünk.

Csupor András: Mi lesz a végső búcsú, Anna?

Barabás a novemberi lucskos szürkületben hazafelé baktatott. Szemét résnyire szűkítette az aznap elfogyasztott alkohol. Márton morgott magában, utálta az ilyen vállalati névnapokat a kötelező ivászatokkal, s most vodka, vörösbor és pezsgő kavargott benne. Különösen a pezsgőre haragudott, az alattomos buborékok a fejébe kergették a szeszt. Úgy érezte, hogy láza van, a gerincén csigolyánként lépegetett felfelé valami forró borzongás.

A lépcsőházi kanyarban beleütközött valakibe. Egy gyönyörűszép barna lány állott előtte, akit mintha valahonnan már ismert volna.

– Ki vagy?! – kérdezte bizonytalanul Barabás.

– Anna.

– Miért jöttél el, hisz te nem létezel, Annák, nektek nincs arcotok!

– És te ki vagy?

– Nem ismersz meg?

– Ismernem kéne?

– De hát én találtalak ki!

– Bizonyos vagy benne?

– Bizonyos.

– Mesélj magadról, hátha rád ismerek!

– Mit mondjak? Azt talán, hogy én igenis itt Budapesten születtem, anyám tanárnő, apám mérnök, kora gyermekségemet Székesfehérvárott töltöttem, de erre az időre csak a családom többi tagja emlékezik. Aztán iskolába jártam, barátaim lettek, elvégeztem egy egyetemet, voltam szerelmes százszor, s voltak belém is szerelmesek, megnősültem, s most itt vagyok. Elég? Rám ismersz?

– Mesélj még!

– Miről?

– A gyerekkorodról, a barátaidról!

– Barátaim? Látod, akkor Bertalan Tanár úrral kell kezdenem. Őt ismerem a legrégebben. Ő az én gyerekkorom. Rengeteget fociztunk együtt, jártunk Fradi meccsre. Emlékszem, mennyit könyörögtem otthon, míg megvették nekem a zöld mezt, hátán a 8-as számmal, így én lettem a parkban „a Varga Zoli”. Tanár urat ez nagyon bosszantotta, hiszen ő volt az idősebb egy évvel, s neki nem volt meze. Persze neki is vettek egy zöld-fehér zebracsíkos szerelést, a hátán 11-es számmal, mert akkor ő Fenyvesi doktorért lelkesedett.

– S miért hívták Tanár úrnak?

– Ezt nem lehet tudni, de nagyon régen kapta ezt a becenevet, utálta is, de mégiscsak rajta ragadt. Végül megszokta, megszerette.

– S aztán?

– Később se szakadtunk el. Együtt játszottunk a gimnáziumi zenekarban. Talán erre már emlékszel. Én voltam az a szóke, balkezes gitáros, aki rólad énekelt. Tanár úr pedig divatos, kerek szemüvegében kicsit távolabb állva püfölte az akkordokat. Hasonlítani akartunk mi is a Beatles-re. Emlékszel?

– Sokszor megbántottál.

– Én? De hát mivel?

– Nem emlékszel? A lányok, Raffai Anna...

– Zsók, Zsuk, Jutkák, Évák, Katik, megannyi lángocska. Raffai Anna más volt, de tudod, hogy te hamarabb voltál nekem Anna, minthogy őt ismertem volna. De az biztos, hogy nagyon szerelmes voltam belé. S ez bántott téged?

- Igen. Féltékeny voltam. De nem rólam van szó. Mesélg tovább!
 - Miről?
 - Magadról, Tanár úrról. Mi lett veletek?
 - Tanár úr főiskolát végzett, grafikus. Megnősült, elvette Varga Nagy Katit. Tudod, jól összeillenek. Ez a lány se éppen kezdő a sörözésben. Egy kocsmában találkoztak először, s megittak tizenkilenc korsó sört. Azóta is vitatéma közöttük, hogy melyikük ivott kilencet, s melyikük tízet.
 - S milyen lány ez a Kati?
 - Csinos. Vörös barna hosszú haja van, fitos orrocskája, bármilyen ruhát vesz fel, mindig elegáns. Karcsú, formás. Mit mondjak még? Kedves is. Nem is buta, bár annak idején nem sokat tanult. Orvos szülők egyszem lánya, akire nem értek rá, a nagyszülők nevelték. Kati pedig inkább csavarogni szeretett, mint tanulni. De azért leérettségizett, dolgozik, valahol adminisztrátor. Tudunk együtt nevetni, ha lehet.
 - Veled mi lett?
 - Mondtam. Elvégeztem az egyetemet, hangmérnök lettem. Megnősültem.
 - Kit vettél el?
 - Szykorowszky Gabit. Rá se emlékszel?
 - De igen. Ő az a barna, magas, jó alakú lány, akit egyedül nevelt az édesanyja, akibe számtalan fiú volt szerelmes, s aki tartózkodó, hűvös modorával csak még jobban felpiszkálta a tüzekeket. S aki kezdetben nem volt hajlandó veled szóba állni. A csapodár híred miatt.
 - Ilyen jól ismered?
 - Talán igen. Tudom róla, hogy szeret kosárlabdázni, hogy TF-et végzett. S ismerem a verset, amit róla írtál egykor: "S most számba vegyem/ hogy Gabit mért szeretem?/ Tán hosszú barna haját/ árnyékos barna szemét/ finom mosolyát/ vagy lepkesimogatású kezét?/ Vagy dús kebleit/ izmos szép lábait/ mindazt, mi felkorbácsol s elandalít?" Tényleg szép lány volt. Hát elvetted? Gratulálok.
 - Köszönöm. Tudod, azért én sokszor gondoltam rád az elmúlt években, de régen láttalak. Most miért jöttél el?
 - Végleg elbúcsúzni tőled.
 - Elbúcsúzni? Mi legyen hát a végső búcsú, Anna?
- Anna Barabás felé hajolt, és...
- Marci, mi bajod? – hallotta Barabás, s egy hűvös kezet érzett a homlokán. – Te lázas vagy – mondta Gabriella. Barabás felnyitotta a szemét, s az ágy szélén ott látta ülni a feleségét.
 - Nincs semmi baj – dünnyögte, s úgy, ahogy valaha kamaszkorában álmodott róla, rátette Gabi combjára a tűzforró kezét.

Babits Mihály: Húsvét előtt

S ha kiszakad ajkam, akkor is,

e vad, vad március évadán,
izgatva belül az izgatott
fákkal, a harci márciusi
inni való
sós, vérizü széltől részegen,
a felleg alatt,
sodrában a szörnyü malomnak:

ha szétszakad ajkam, akkor is,
ha vérbe lábbad a dallal és
magam sem hallva a nagy Malom
zúgásán át, dalomnak izét
a kinnak izén
tudnám csak érezni, akkor is
mennyi a vér! –
szakadjon a véres ének!

Van most dícsérni hősöket, Istenem!
van óriások vak diadalmaid
zengeni, gépeket, ádáz
munkára húlni borogatott
de nem győzelmi ének az énekem,
ércfalpait a tipró diadalnak
nem tisztelem én,
sem az önkény pokoli malmát:

mert rejtek élet száz szele, március
friss vérizgalma nem tűri géphalált
zengeni, malmokat; inkább
szerelmet, embert, életeket,
meg nem alvadt fürge vért:
s ha ajkam ronggyá szétszakad, akkor is
ez inni való sós vérizü szélben,
a felleg alatt,
sodrában a szörnyü Malomnak,

mely trónokat őrl, nemzeteket,
százados korlátokat
roppantva tör szét, érczabolát,
multak acél hiteit,
s lélekkel a testet, dupla halál
vércafatává
morzsolva a szűz Hold arcába köpi
s egy nemzedéket egy kerék-
forgása lejárta:

én mégsem a gépet énekelem
márciusba, most mikor
a levegőn, a szél erején
érezni nedves izét
vérünk nedvének, drága magyar
vér italának:
nekem mikor ittam e sós levegőt,
kisebzett szájam és a szók
most fájnak e szájak:

de ha szétszakad ajkam, akkor is,
magyar dal március évadán,
szélnek tör a véres ének!
Én nem a győztest énekelem,
nem a nép-gépet, a vak hőst,

kinek minden lépése halál,
tekintetétől ájul a szó,
kéznyomása szolgaság,
hanem azt, aki lesz, akárki,

ki először mondja ki azt a szót,
ki először el meri mondani,
kiáltani, bátor, bátor,
azt a varázsszót, százezrek
várta, lélekzetadó, szent,
embermegváltó, visszaadó,
nemzetmentő, kapunyitó,
szabadító drága szót,
hogy elég! hogy elég! elég volt!

hogy béke! béke!
béke! béke már!
Legyen vége már!
Aki alszik, aludjon,
aki él az éljen,
a szegény hős pihenjen,
szegény nép reméljen.
Szóljanak a harangok,
szóljon allelujja!
mire jön új március,
viruljunk ki újra!
egyik rész a munkára,
másik temetésre
adjon Isten bort, buzát,
bort a feledésre!

Ó, béke! béke!
legyen béke már!
Legyen vége már!

Aki halott, megbocsát,
ragyog az ég sátra.
Testvérek, ha túl leszünk,
sohse nézünk hátra!
Ki a bűnös, ne kérdjük,
ültessünk virágot,
szeressük és megértsük
az egész világot:
egyik rész a munkára,
másik temetésre:
adjon Isten bort, buzát,
bort a feledésre!

Kosztolányi Dezső: A bal lator

Téged dalollak: vasderekú lator,
jéggé fagyott dac, szótalán óriás,
ki meghalál szégyen-keresztfán

s nem hajolál meg a gyáva kinnak.

Két ezredéve zúg le merész szavam,
lantom favázát megszögezem vadul,
s vasszívvel és csontos marokkal
zord zivatart kavarok nagy öblén.

Nyílt homlokú bűn, hősi, kemény, igaz,
erényt pirító, tisztakezű gonosz –
te hallgatál kővé meredten,
míg az erény nyavalyogva koldult.

Előtted állt a pálya szabad tere:
hitért cserélni drága, derűs jövőt,
egy szódra várt csak a kegyúr ott, –
s félrelökéd nyomorult jutalmát.

A jobb lator még aznap a mennybe volt,
s bizony mondom, te itten a földön is,
meg sem halál, már ott valál te,
még mielőtt letörék a térded.

S hogy néma lett az agykoponyák hegye
és az olajfát porzivatar veré,
s indult a föld s hasadt a kárpit:
két nagy, erős merevült a gyász-fán.

Egyik te voltál és a nagyobb, dicsőbb
ő volt, a véres, összeköpött zsidó,
ki néma fejjel dőlt le, büszkén,
és akihez te sosem könyörgél.

Ady Endre: Nagy lopások bűne

*Dante ezt, ha jobban is,
valahogyan így írta volna meg.*

Babits Mihálynak

„...Ezek itt honuk fórumát földúlták,
Hulla-csarnok ez, ahol se meghalni,
Se föltámadni nem tudnak a hullák.

Vezérük is csupán rosszul szavalni
Tudott a híres magyar becsületről
S hagyta hazáját förtelmeket falni.

Akkoriban a jó magyar szemekből
Riadottan némult ki az igazság,
Hisz lopták a csillagot az egekről.

Honnak atyái honuk veszni hagyták
S itt maradnak, míg felejtik emléküket,

Unokáik, a koldus istenadták.”

Ballai László: Forгатókönyvek

„Az élet olyan abszurd, hogy néha egészen valóságosnak tűnik” – írtam az 1980-as évek elején egy elegánsnak tűnő, műbőrkötésű, üzleti telefonregiszterbe. Szerencsére egy jó tucatszámú gondolat papírra vetése után felhagytam a „füveskönyv”-írással, meghagyva ezt a passziót a közepes íróknak és az élet értelmét az anyagiak összekaparásán túl is keresgélő kis- és nagypolgároknak. A fenti mondatot azonban soha nem felejtettem el. Vagy mégis? Most, amikor harminc év után – a memóriámat felfrissítendő – elővettem a régi füzetecskét, abban a fenti mondatban az „abszurd” szó helyett a „megdöbbszentő” szerepelt.

Örkény Istvánnal kapcsolatban irodalmár és műkedvelő egyaránt az „abszurd” fogalmát asszociálja először. Az „abszurd” szót Csokonai Vitéz Mihály vezette be a magyar nyelvbe a *Tempelfőben*, még a latin eredeti *absurdus* formájában. Jelentése: 1. rossz vagy hamis hangzású; 2. helytelen, képtelen; 3. visszás, össze nem illő valamivel; 4. ügyetlen. Ujabbban azonban az esztétikában – egyszersmind a mai köznyelvben – olyan minőségként jelenik meg, amelyben a képzeletbeli jelenség elveszíti kapcsolatát a valósággal, és képtelenné, hihetlenné vagy lehetlenné válik.

Örkény István 1937-ben írt bemutatkozó novellája, a *Forradalom* – amelyet később *Tengertánc* címen vett fel első kötetébe – arról szól, hogy az örültek házából kitörnek az ápoltak, elfoglalják Budapestet, és szuggesztív erejükkel búvkörükbe vonják a tömegeket, amelyek értelmetlen intézkedéseiket és szavaikat kitörő lelkesedéssel fogadják. Ma is megfigyelhetjük ezt a jelenséget, amely tehát bármekkora képtelenségnek tűnik is, maga a valóság. A valóság pedig nem abszurd, legfeljebb megdöbbszentő. Persze ez is megközelítés kérdése, hogy kinek mennyire az.

„Még soha életemben le nem írtam (és ki sem mondtam) e két szót: »német fasizmus« – írta Örkény a *Pisti a vérzivatarban*-hoz fűzött bevezetőjében. – A fasizmus nem német, mert a német nép nem a gyilkosoké, hanem a költőké és filozófusoké. Az csak a történelem iszonyú paradoxona, hogy az a német Pisti, akit az imént még Hegelnek és Hölderlinnek hívtak, a Kristályéjszakán (1938. november 9.) – amelynek most, amikor e sorokat írom, épp negyven éve – fölverte álmából, összeterele és halomra lőtte Berlin zsidó lakóit. De német katona volt az a Pisti is, aki elfogott jugoszláv partizánok kivégzésekor kilépett a kivégzőosztagból, és beállt meghalni a halálukat várók közé. Azt a fényképet, mely őt a partizánok között megörökítette, egy német képeslap közölte.”

Amikor Örkény István 1937-ben a *Szép Szó* szerkesztőségébe felvitte a *Forradalom* című novelláját, a szerkesztő, József Attila – mint arra az író visszaemlékezett – így fordult hozzá:

„– Ez a náciokról szól?

– Róluk.

– Akkor nem lehet a címe *Forradalom*, mert csak egy forradalom lehetséges, a szocialista forradalom. Írjuk helyette azt, hogy *Lázadás*. [...]

Mellém ült, s egy hosszú ceruzával, mely éppoly hegyesre volt faragva, mint az ő szeme pillantása, mondatonként, szavanként nyűtte csepűvé a szövegemet... Azt hiszem, ebben az órában sejtettem meg, hogy mit jelent magyarul írni, s biztosan tudom, hogy ekkor született meg az a máig eleven, s máig nem teljesült dacos elhatározásom, hogy úgy vagy majdnem úgy, mint ő, megtanuljak magyarul beszélni.”

Gondoljunk csak bele annak a magyar íróknak a sorsfordító szerencséjébe, akinek József Attila keze vezette az első tollvonásait... Tehát a *Forradalom* a náciokról szólt, és József Attila úgy gondolta, hogy a forradalom csakis a társadalmi haladást szolgálhatja. Minden ez ellen irányuló mozgalom csupán bitorolja

ezt az emberi ébredést jelentő kifejezést. Tehát egy maroknyi őrült uralma alá hajtja az országot, ahol is hajmeresztő dolgokat művel:

„A győzelem másnapján mindenki kapott egy tubus vazelint; többgyermekes családnyák – rangkülönbség nélkül – egy üvegvágót is kaptak, bukott leányok és hadiárvák egy zacskó madáreledelt. Halálbüntetéssel sújtották az üzérkedést, a körömrágást viszont tisztiorvosi engedélyhez kötötték. A nyelvészek javaslatára bizonyos szavak fogalmi körét kiszélesítették, főleg olyan élelmiszerekkel kapcsolatban, melyek nem voltak kaphatók.”

A náciak azonban nem közönséges őrülteket voltak, hanem egy végtelenül cinikus és amorális bűnöző csoport, akik nem csupán Németországot, hanem a fél világot lángba borították. A Szovjetunió elleni háborújukba belevonták a magyar politikát irányító elvbarátaikat is. Szokás ezt az elvbarátságot jóindulatú dilettantizmusként bemutatni, vagy a trianoni revízió szükségességével indokolni. Azonban egyik érv sem támasztja alá a nürnbergi faji törvények bevezetésének szükségességét. Ahhoz ugyanis a Horthy-rendszer „keresztény nemzeti eszméit” hirdető politikusai már az 1920. évi XXV. és, az 1928. évi XIV. zsidóellenes törvényeikkel régen előkészítették a talajt, és ugyanők nem vetettek gátat a nézeteiket még szélsőségesebben képviselő nyilas elemek aggasztóan növekvő parlamenti jelenlétének és utcai populizmusának sem.

Az „abszurd” *Forradalom* című elbeszélés írója tehát műve megjelenését követően egy-két évvel az általa vizionált forgatókönyv tehetetlen statisztájaként ott találta magát az orosz fronton.

„Jómagam is, kétszázhuszad magammal, egy olyan munkásszázadban szolgáltam az oroszországi harctéren, melynek legénysége azt az ígéretet kapta, hogy mihelyt egy sem marad a kétszázhuszából, ők hazajöhetnek és leszerelhetnek. Voltak Pistik, akik a maguk századát kiirtották; a mieink nem ilyen Pistik voltak. Januárban, amikor a szovjet offenzíva megindult, csak azzal a hattal voltunk kevesebben, akiket a túlparti mesterlövészek találtak el.”

Örkény számára a „valóság” az évekig tartó orosz fogság abszurdításában folytatódott. Hazatérve egy szétlőtt Budapestet és a József Attila-inak tűnő forradalom lázában égő országot talált. Ámde a politikai propaganda reflektorfénye a „valós” osztályellenségek mellett hamarosan a munkásmozgalom „árulóira” is rávetődött. A forradalom felfalta a saját gyermekeit. Bekövetkezett a Rajk-per. Újabb diktatúra verte rabbilincsbe a hazát, ezúttal a proletariátus nevében. Lehetséges, hogy a szocialista forradalom mégsem az, mint aminek ideológusai és apologétái kikiáltották?

Az eredetileg a szocialista rendszert saját értékeihez visszaterelni akaró 1956-os eseményekbe bekapcsolódó Örkény hamarosan a „valóság” újabb sajátos stádiumában találta magát:

„Az 1956-os események után, pontosabban 1957-től 1963-ig írásaim nem láthattak napvilágot. Öt év alatt csak a *Ludas Matyi*-ban (Tabi László bátorítására) jelent meg egy tréfám. Így történt, hogy az egyik gyógynövénytermelő vállalt fölkerít egy írói mű megírására, az alanti kikötésekkel:

1. Ne legyen benne politika.
2. Legyen mese, mely felnőttekhez is szól.
3. Legyen happy endje.
4. Buzdítsa olvasóit a hársfatea fogyasztására, mert ebből az áruféleségből a vállalatnak eladatlan készletei vannak.

Azon voltam, hogy e kikötéseknek eleget tegyek. Úgy látszik, nem csalódtak bennem, mert a mese előbb brosúra formájában jelent meg, sőt utánnymásban a MEDIMPEX díszes kiállítású naptárában is.

Munkámért illő tiszteletdíjat fizettek, csak arra kértek, hogy ne ragaszkodjak nevem kinyomtatásához.

A beszélő hársfa névtelenül jelent meg.”

Azután a diktatúra puhult, de Örkény nem. Egész életművével a társadalomnak szegezi a kérdést: hogyan csináltuk mindezt? Mi a forgatókönyv? *1949* című egypercesében így foglalja össze:

„Rajk László külügyminisztert, a párt régi harcosát, saját kérésére halálra ítélték.

A kivégzés a kölcsönös egyetértés és bizalom jegyében folyt le, kisszámú meghívott előtt.”

És valóban, egy egész ország hallhatta a rádióban, amint Rajk László beismerte az aljas bűnöket, amiket elkövetett a párttal – azaz az országgal szemben –, és halálos ítéletet kért maga ellen. Hogy miért? A pártfegyelem miatt? Vagy mert begyógyszerezték? A kihallgatások alatt újra meg újra eltörték a kulcscsontját? Megmutatták neki agyonkínzott feleségét a szomszédos cellában, és azzal fenyegetőztek, hogy megölik az asszonyt?

„Magam sem értem – írta Örkény a *Forgatókönyvben*. – Néha eszembe jut a háború, és elfog valami honvágy. Mi itt, ők ott; és mindenki tudja, hol a helye, és mi a dolga.”

Milliók várták és üdvözölték a magyarországi fasiszta rendszer bukását itthon és emigrációban egyaránt. Utóbbiak között Rákosi Mátyás, aki már 1944 júniusában így nyilatkozott Rajkról: „értékes elvtárs, nagy szükség van rá”. A spanyol polgárháború veteránja számtalan helyzetben bizonyította is rátermettségét. Így a KMP 1945-ös választási kampányának egyik szervezőjeként, majd mint belügyminiszter 1946-ban hatvanezer „reakciós” köztisztviselő államigazgatásból való eltávolításával, 1947-ben pedig a kommunisták választási csalásának fő stratégájaként. Azok a párttagok, akik a „kék cédulás” hadműveletben részt vettek, később így mentegették magukat: „akkor erre volt szükség”. Amikor tehát Rajkot 1949-ben kivégezték, akkor arra volt szükség? 1944-ben pedig a zsidók deportálására? Mindig arra van szükség, amit a helyzet hoz?

Örkény István, a XX. századi magyar élet talán leghívebb históriáját tárta elénk a *Tengertánc*tól és a *Lágerek népétől a Pisti a vérzivatarban*-ig és a *Forgatókönyv*ig ívelő életművében.

De őt nemcsak a történések érdekelték, hanem annak mozgatórugói, a forgatókönyvek.

„Az utolsó szó jogán úgy fogok beszélni, hogy a bűneim összekapcsolódnak, mint egy lánc, és ne férjen hozzájuk kétely – mondhatja a Mesterrel a *Forgatókönyvben*. – Amikor egy hidat építenek, minden mozzanatot napra, órára, percre kitervelnek; ezt hálónak hívják. És mielőtt egy filmet leforgatnának, előre megírják a forgatókönyvet, mégpedig úgy, hogy azontúl rögtönözni vagy változtatni szigorúan tilos.”

Mi hajtja az eseményeket? És akik azokban részt vesznek, pusztán elszenvedői vagy egyszersmind formálói is a saját sorsuknak?

„Mim volt ő énnekem? Megmentőm, oktatóm, példaképem; amivé lettem, neki köszönhetem. Hogy is magyarázzam? Mikor kezdődik az ember élete? Amikor megszületik? Amikor járni, beszélni tanul? Amikor belép az iskola kapuján vagy kilép onnan, kezében a bizonyítvánnyal? Ki indít utunkra? Az első lány, akit megcsókoltunk? Az első barát, aki ránk talált? Kis hadnagyocskám, mondta egyszer, amikor nagyon neki voltam búsulva, ha nem vagy igazán otthon ebben a világban, jöjj közénk, azokhoz, akik jó szívvel befogadnak, és akik élethossziglan veled lesznek.”

Élethossziglan? Vagy csak egy percre?

„A mellékelt novellák rövidegük ellenére is teljes értékű írások – olvashatjuk az egypercesek *Használati utasításában*. – Előnyük, hogy az ember időt spórol velük; mert nem igényelnek hosszú hetekre-hónapokra terjedő figyelmet. Amíg a lány tojás megfő, amíg a hívott szám (ha foglaltat jelez) jelentkezik, olvassunk el egy Egyperces Novellát.”

Az egyperces novellákkal Örkény István voltaképpen megtalálta az annyira keresett forgatókönyvet. Gondoljuk csak meg. Életünk legnagyobb döntéseit – hogy megkérjük-e a szeretett leány kezét, elvállaljuk-e a magas állami hivatalt, vagy csatlakozzunk-e a forradalomhoz – kevesebb idő alatt hozzuk meg, mint amennyi idő alatt a lány tojás megfő. És még mi keressük rajtunk kívül álló tényezőkben az „abszurdot” vagy a „megdöbbenőt”...

Húrok

Ballai László: Kossuth-díj

Tivoli leginkább öt látványosságáról híres. Ezek az eperfesztivál, a pápai erőd, Hadrianus villájának romjai, a Villa di Quintilio Varo és a Villa d'Este. Utóbbi egy teraszos kert tetején emelkedő nyaraló „villa” vagy inkább kastély. Az átlagosnak mondható reneszánsz épületben a cinquecento középszerű festőinek alkotásait szemlélhetjük meg. De amikor kilépünk a palota teraszára, elszédülünk a gyönyörűségtől. És nem csak azért, mert Itália legrégebbi, négyszázötven éves óriásciprusai, pínéai és cédrusai tűnnek elénk. És nem csak a dús, déli növényzet már-már részegítő illata miatt. És nem is csak azért, mert a világ egyik legkülönlegesebb, rafinált szökőkutakkal épített teraszos parkjának legfelső szintjén állunk.

A soha nem hallott muzsika miatt. A szinte megszámlálhatatlan szökőkútból, csobolyóból és zuhatagból áradó víz különleges zenéje miatt, amely egységbe foglal látványt, színt és illatot. És fönről még csak nem is sejthető az az élmény, amely a Rometta vagy az Ovális szökőkútnál, de különösen a Száz szökőkút sétányon andalogva vár ránk...

A Villa d'Estét azonban éjszaka kell meglátogatni. A lámpavilágításnál eltűnnek a műkert itt-ott bizony giccses alakzatai. A fényeket sodró, megtörő és megsokszorozó vízzuhatagok látványa és a csobogó hangok zenei orgiája felejthetetlen emlékké nemesülnek. Pontosan olyanná, mint azt Liszt Ferenc *A Villa d'Este szökőkútjai* című zongoradarabjában megörökítette. Valahányszor meghallom ezt a zenét, újból ott sétálok a tivoli éjszaka varázsvilágában, és talán forróbb, izzóbb bennem az emlék ereje, mint a valóságos élményé volt 1985 nyarán.

Senki nem játssza jobban *A Villa d'Este szökőkútjait* – és jeleníti meg tökéletesebben felejthetetlen emlékeimet – Cziffra Györgynél.

2012. március 15-én – amelyet a jobboldali keresztény konzerváció kormánya a legarcátlanabb cinizmussal „a modern parlamentáris Magyarország megszületésének napjává” keresztelt – kiosztották a Kossuth-díjakat. Sok arra érdemes művész között – nyilvánvalóan populista politikai okokból – ebben az elismerésben részesült életművéért egy a – Kodállal szólva – a műdal szintjén megrekedt, pusztán az alacsony közízlés kiszolgálására alkalmas könnyűzenész is. Én őt mint a művészet papja – Magyarország műértő publikumának helyeslése mellett szimbolikusan megfosztom e díjtól – és azt posztumusz Cziffra Györgynek adományozom csak azért az egyetlen, 1957-ben rögzített előadásáért, amelyen valósággal vízzuhataggá változtatta a zongorát.

Kapcsolat

Impresszum

Felelős kiadó: Ballai László, 1022 Budapest, Fillér u. 78-82.

Felelős szerkesztő: Ballai László

Technológia és design: Vasáros András

Elérhetőség

Szerkesztőség: szerkesztoseg@marcius15.hu

Webmester: webmaster@marcius15.hu

www.marciustizenotodike.hu - © 2010-2012 Marczius Tizenötödike. Minden jog fenntartva!